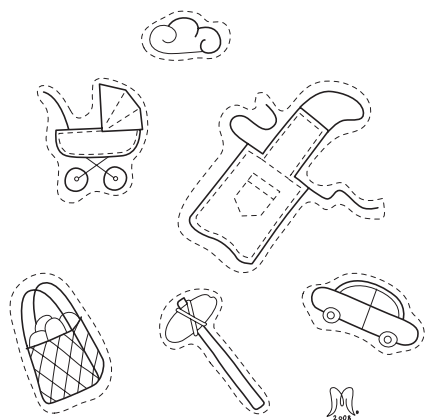

Из рук в руки, от сердца К сердцу

КРОНА

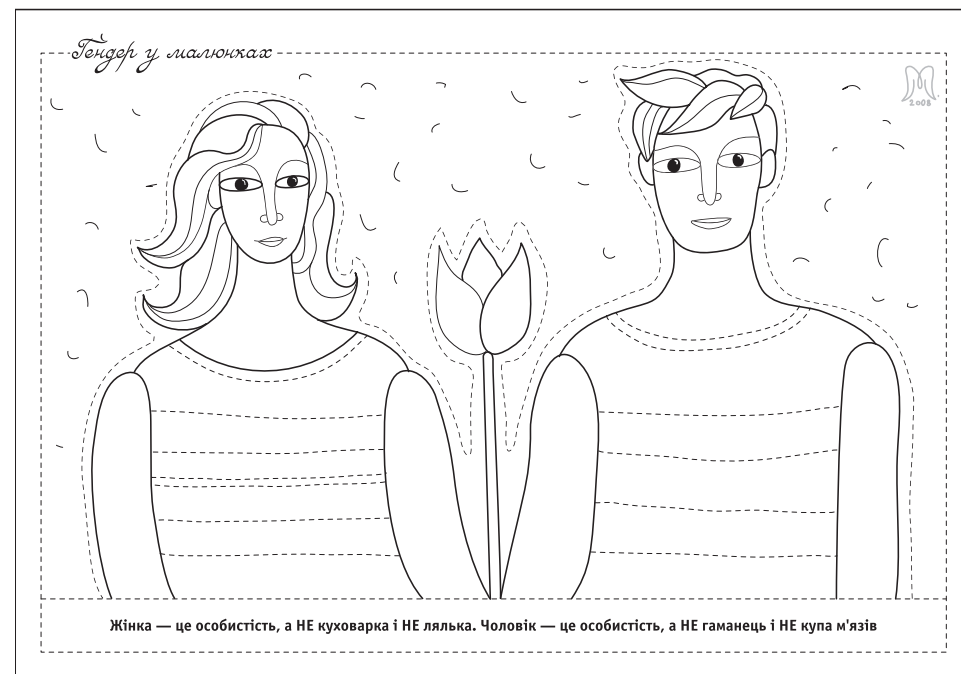
Харьковская женская
организация «Крона»
ул. Артема 4, г. Харьков
Украина, 61002
www.krona.org.ua
krona@rider.com.ua
тел./факс: +38 (057) 714-35-94

Тираж 1000 экз.
**Издательский дом
«Райдер»**
пр. Гагарина 20, г. Харьков
info@rider.com.ua
тел./факс: +38 (057) 703-40-87
703-40-97
703-44-08

Я

Информационно-просветительское издание «Я»

Специальный
выпуск

КРОНА

Харьковская женская организация

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

Фонд имени Фридриха Эберта

Выпуск создан
в сотрудничестве
и при финансовой поддержке
Фонда имени Фридриха Эберта

Фонд имени Фридриха Эберта — немецкая неприбыльная общественная организация, целью деятельности которой является содействие процессам демократизации и развития гражданского общества.

www.fesukraine.kiev.ua

Директор издания
Людмила Гуслякова

Редактор
Татьяна Исаева

Редакционная коллегия
Инна Лазарук
Ольга Плахотник

Корректор
Йолиана Страшнюк

Иллюстрации, дизайн, верстка
Мария Черная

По вопросам размещения статей,
распространения издания
и использования материалов обращаться:
8 (057) 714-35-94, 8 (067) 660-48-81
krona@rider.com.ua, t_isaeva@ukr.net

Информационно-просветительское издание «Я» — единственное печатное периодическое некоммерческое издание в Украине по гендерному просвещению

Использование материалов
и иллюстраций издания —
только с разрешения редакции
или авторов статей.

Ссылка на издание обязательна

Тема выпуска

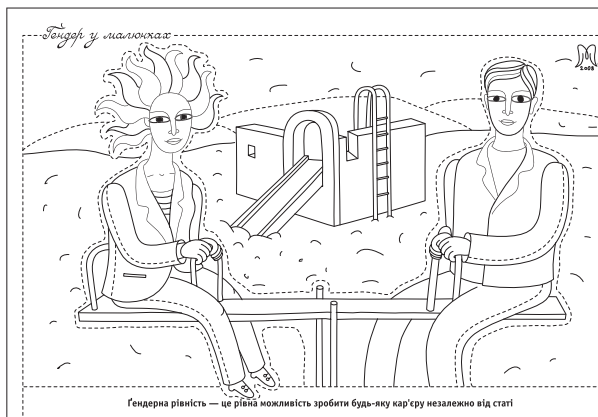
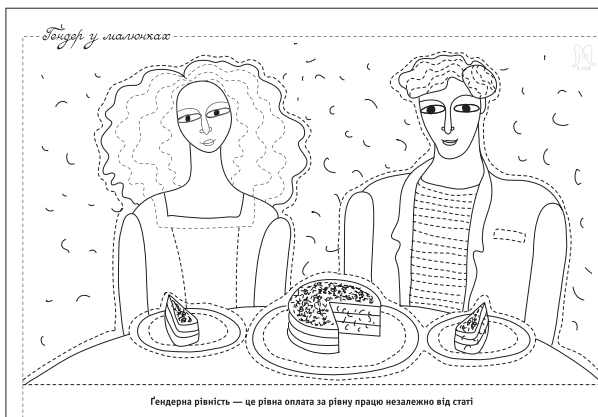
Права мужчин в контексте равных прав и равных возможностей

В марте 2008 г. Харьковская женская организация «Крона» реализовала новый проект «Гендер в рисунках». Это набор из 12 открыток, на которых с помощью языка социального плаката художница-дизайнер журнала «Я» Мария Черная поделилась видением, что такое гендерное равенство.

Мы распространили эти рисунки среди коллег и партнеров, передали в различные организации и учреждения и получили очень много положительных откликов об идее проекта. К сожалению, тираж открыток был небольшим, и мы не смогли подарить их всем желающим. Поэтому мы решили разместить эти рисунки в данном выпуске журнала «Я». Мы уверены, что они имеют такое же непосредственное отношение к теме прав мужчин, как и к теме прав женщин.

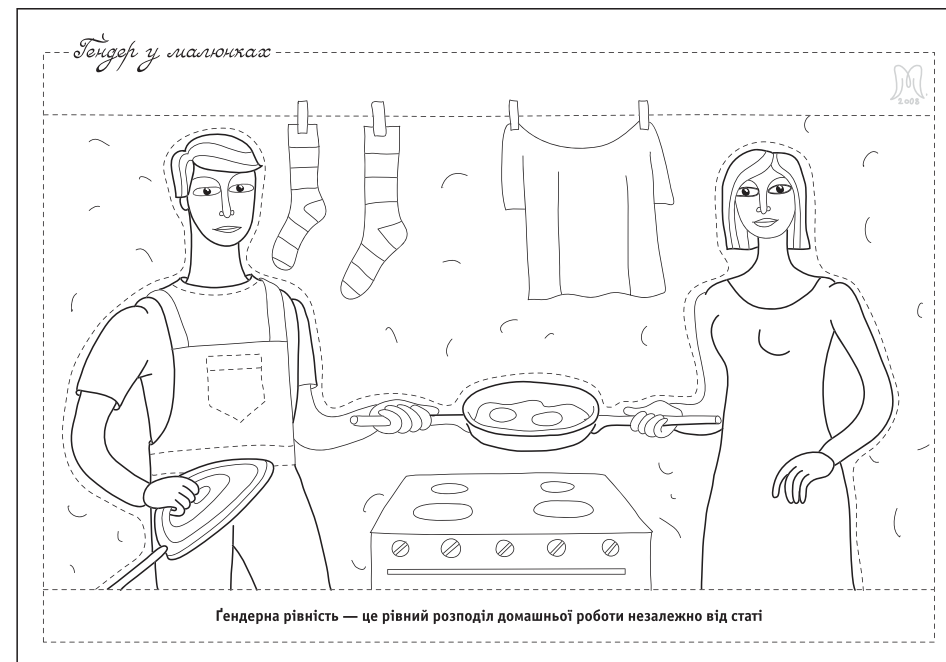
Дарим их вам, уважаемые читатели, чтобы вы тоже приобщались к процессу гендерных преобразований ради того, чтобы жизнь мужчин и женщин в Украине стала гармоничнее и счастливее.

Редакционная коллегия журнала «Я»

Содержание

2	Від редакції	21	Чоловічі студії — нова дисципліна для українських вузів Т. Бурейчак
3	Мужское здоровье как глобальная проблема И. Кон	22	Мужчина №1 Л. Заглада
6	Мужское движение в мире вчера и сегодня	24	Тато-школи в Україні В. Марценюк
10	Як стати справжнім чоловіком: універсальні енциклопедії для хлопчиків та їх поради Т. Бурейчак	26	Мальчики не плачут Н. Радупова
13	В поисках новой мужественности: американский вариант С. Сененко	30	Чи потрібен «захист» захисникам? Н. Дубчак
16	Формування маскулінності у дітей шкільного віку Т. Марценюк	31	О пенсии, воинской повинности и феминизме
		33	Запрошуємо до співпраці

Займаючись інформаційно-просвітницькою роботою щодо впровадження гендерної політики в Україні, ми увесь час стикаємося з дуже поширеною думкою про те, що гендерні проблеми — це проблеми жінок. Чи так це?

Ми впевнені, що ні. Це хибне уявлення, стереотип, який заважає багатьом прогресивним чоловікам долучитися до справи гендерних перетворень. Чоловіки як соціальна група мають не менше соціально обумовлених (а значить — гендерних) труднощів, проблем і прикладів дискримінації, ніж інша стаття. Саме це має на меті продемонструвати нинішнє число «Я», тема якого — «Права чоловіків в контексті рівних прав та рівних можливостей».

Як редактори, ми хотіли би наголосити на двох важливих моментах.

По-перше, мусимо визнати, що це число створювалося довше і важче, ніж будь-які інші випуски нашого журналу. Чимало авторів, які твердо обіцяли нам матеріали для друку, так і не дотримали слова. Інша проблема — це статті, які ми отримали, проте не друкуємо їх, бо вони не пройшли редакторського відбору. Тому як результат перед вами число журналу, присвячене проблемам чоловіків, але написане переважно жінками. Що це за ситуація і чому так відбувається — тема окремих роздумів і рефлексій.

По-друге, нам здається, що матеріали цього випуску виглядають більш теоретичними, складнішими для сприйняття непослудитими громадянами, ніж наші попередні публікації. Наприклад, досить часто зустрічаються терміни «маскулінність» і «фемінність». Щоб допомогти шановним читачам, ми прямо зараз наводимо невеличкі термінологічні пояснення за словником гендерних термінів («Словарь гендерных терминов/Под ред. А. А. Денисовой. — М.:Информация XXI век, 2002. — 256 с.).

Маскулінність — це комплекс установок, характеристик поведінки, можливостей і очікувань, що визначають соціальну практику групи людей чоловічої статі. Інакше кажучи, маскулінність — це те, що додається до анатомічних особливостей чоловіка для отримання чоловічої гендерної ролі.

Фемінність (або фемінінність, або «жіночість») — характеристики, пов'язані з жіночою статтю (Большой толковый социологический словарь, с.208), або характерні форми поведінки, що очікуються від жінки в даному суспільстві (Е. Гідденс, Соціологія, с.680). За традиційними уявленнями, фемінність є біологічно обумовленою, їй приписуються такі риси, як пасивність, чутливість, м'якість, материнство, турботливість, емоційність і т. ін. Цікаво, що у слова «фемінність» є відповідник в українській і російській мовах (жіночість, женственность), в той час як у слова «маскулінність» немає (бо слово «мужність» є відносно нейтральним щодо статі, позначаючи загальнолюдську чесноту).

Сьогодні вказані терміни є широко вживаними в гендерній психології, де вони розуміються як характеристики, які можуть бути притаманними людям будь-якої статі (наприклад, чоловік може бути маскулінним або фемінним). Деякі теорії вважають терміни «маскулінність» і «фемінність» протилежними, проте, згідно з іншими, вони не є взаємовиключними: одна й та сама особа може поєднувати високий рівень маскулінності і високий рівень фемінності.

В гендерній соціології фемінність і маскулінність позначають соціальні очікування щодо представників різної статі. Для чоловіка нормативною і бажаною вважається виражена маскулінність, для жінки — фемінність. «Я»

Гендерні проблеми не є тільки жіночими, як часто можна почути. Вони є проблемами всього суспільства.

В попередніх випусках журналу «Я» ми доволі часто висвітлювали актуальні проблеми жінок в Україні. Зараз ми наводимо приклади гендерних проблем українських чоловіків:

- чоловіки живуть в середньому 62 роки, що на 12 років менше середньої тривалості життя жінок;
- мають найвищу у світі темпи зростання захворювання на ВІЛ/СНІД та туберкульоз;
- приблизно третина з них не можуть залишити по собі нащадків через безпліддя;
- майже кожний п'ятий хворів на недугу, що передається статевим шляхом;
- чоловіки становлять понад 80% самогубств і переважну кількість тих, хто переніс інфаркт чи інсульт;
- щороку 80 тисяч з них помирають у працездатному та репродуктивному віці;
- потерпають від неможливості отримати андрологічну медичну допомогу чи консультацію тощо.

Цю інформацію підготував ВОГО «Гендерний центр» за матеріалами Фонду народонаселення ООН; Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України; Інституту соціології НАН України; Інституту геронтології НАН України; Державного інституту розвитку сім'ї та молоді; регіональної преси

Мужское здоровье как глобальная проблема

Доклад на 2-й Всероссийской конференции «Мужское здоровье» // Федеральное агентство по здравоохранению и социальному развитию РФ. НИИ урологии МЗ СР РФ. Москва, 19 октября 2005 г.

Мужчины — слабый пол?

Общие тенденции мужского здоровья коренятся в биологических закономерностях полового отбора и специфических функциях мужского и женского пола, причем адаптивные процессы и факторы риска могут быть разными в филогенезе (В. А. Геодакян). Повышенная чувствительность мужчин к изменениям условий среды проявляется, в частности, в том, что под влиянием неблагоприятных экологических процессов в последние десятилетия в индустриально-развитых странах наблюдается глобальное ухудшение показателей мужского репродуктивного здоровья.

На ежегодной конференции European Society of Human Reproduction and Embryology (ESHRE) в Копенгагене (июнь 2005 г.) впервые приводились данные, что мужчины чаще женщин являются источниками бесплодия. Ученые объясняют это такими факторами как уменьшение плотности спермы (у здоровых мужчин за последние 50 лет она снизилась на 50 %), ожирение и курение. Более поздний возраст зачатия, откладываемого до лучших времен, влечет за собой повышенный риск повреждения ДНК. В некоторых регионах стало рождаться меньше мальчиков и т. д. Многие ученые объясняют эти негативные процессы прежде всего влиянием вредных пестицидов.

Увеличивается мужская смертность (разница в ожидаемой средней продолжительности жизни мужчин и женщин). На 100 девочек нормально рождается 105 мальчиков, но уже к 36 годам число женщин в США превышает число мужчин, а среди американцев, доживших до ста лет, это соотношение составляет 8 : 1. По каждой из 10 главных причин смерти мужчины опережают женщин. В США выровненная по возрасту мужская смертность от сердечно-сосудистых заболеваний составляет по отношению к женской 1,8, от рака — 1,4 (в

России разница еще выше), от несчастных случаев и ДТП — 2,4, от самоубийства — 4,3 (NVSR 1998, Men's Health Facts).

Социальные факторы мужского здоровья

Показатели мужского здоровья, заболеваемости и смертности зависят не только от биологических, но и от социальных факторов. Мужчины значительно чаще женщин заняты опасными профессиями, ведут более рискованный и нездоровый образ жизни (алкоголизм, наркозависимость, экстенсивная сексуальная жизнь), вдвое реже обращаются к врачам, а общество не уделяет должного внимания привитию мальчикам навыков здорового образа жизни.

Постиндустриальное общество, новые информационные технологии, ускорение темпов технологического и культурного обновления и ломка традиционной системы гендерной стратификации, в которой мужчины играли господствующую роль, ставят мужчин перед новыми вызовами. Хотя биологически они вполне способны с ними справиться, — современное общество часто называет обществом риска, а любовь к новизне и риску всегда считалась одним из главных признаков и ценностей маскулинности, — освоение новых социальных ролей и видов деятельности требует от мужчин значительной психологической перестройки. Многие привычные стереотипы, отождествляющие маскулинность с силой, господством и агрессией, в современных условиях становятся дисфункциональными на уровне социума и патогенными — на индивидуальном-психологическом уровне. Это проявляется в изменении показателей психического здоровья и субъективного благополучия мужчин, особенно тех, которые по тем или иным причинам не в состоянии принять происходящие социальные изменения. Часто за этими про-

блемами скрывается социально-экономическое неравенство.

Состояние мужского здоровья вызывает серьезную озабоченность мирового научного, и не только медицинского, сообщества, заставляя говорить о наличии в этой сфере «скрытого кризиса здоровья» (Дэвид Гремилон, руководитель Men's Health Network). Мужским здоровьем специально занимаются несколько профессиональных сообществ, междисциплинарных научных журналов (например, The Aging Male), научно-популярных Интернет сайтов (например, www.menshealthnetwork.org) и т. д.

Любители острых ощущений

В свете современных критериев здоровья проблемным является поведение не только больных и слабых, но и некоторых вполне благополучных мужчин, например, любителей острых ощущений. Жажда острых ощущений (sensation seeking), т. е. «поиск разнообразных, новых, сложных и интенсивных чувств и переживаний и готовность идти ради этих переживаний на физический, социальный, правовой и финансовый риск» (Zuckerman, 1994) — устойчивое свойство личности, достигающее пика в юношеском возрасте. Оно значительно характернее для мужчин, чем для женщин, с ним коррелируют гипермаскулинность, эмоциональная раскованность и повышенный уровень тестостерона. Поскольку любовь к новизне и риску воплощает в себе традиционные ценности маскулинности, носители этих черт имеют значительные преимущества перед менее крупными сверстниками. По данным лонгитюдного исследования (Feldman et al, 1995), представляющие этот тип мальчики, которые пользовались наибольшей популярностью среди сверстников в 6 классе, не только сохранили лидирующее положение в старших классах, но и раньше других начали ▶

сексуальную жизнь и пользовались большим успехом у девушек. Но — оборотная сторона медали — именно эти юноши наиболее склонны проявлять сексуальную агрессию, злоупотреблять доверием своих подруг, а также пить и пользоваться наркотиками. Типичный для них пониженный порог восприятия риска толкает их на совершение социально и лично опасных действий, в результате чего они входят в группы риска по незащищенному сексу, инфицированию ВИЧ и ЗППП, участию в изнасиловании, алкоголизму, наркозависимости и делинквентности (Buzwell & Rosenthal 1996; Wills et al. 1998 и т.д.). В психиатрическом лечении как таковом эти юноши и молодые люди не нуждаются, но без своевременной психодиагностики их личностные черты могут оказаться опасными для них самих и для окружающих. То есть это важный аспект мужского здоровья.

Почему мужчины не идут к врачу?

Проблемы мужского здоровья не сводятся к лечению и профилактике специфически мужских заболеваний. Существует мировая глобальная проблема, состоящая в том, что мужчины значительно реже женщин пользуются услугами медицинских, особенно психиатрических, служб и вообще предпочитают не обращаться к врачу. По данным американского Минздрава, на протяжении своей жизни мужчины реже женщин общаются с врачом, а число мужчин, которые последний раз были у врача два или больше года тому назад, вдвое превышает число женщин (DHHS, 1998). В результате мужчины часто упускают время для своевременной диагностики, и это одна из причин мужской сверхсмертности. Это касается практически всех заболеваний и всех категорий мужчин, особенно из бедных слоев населения.

Это явление имеет свои исторические причины. Богатыри из сказки не заботились о своем здоровье, оно предполагалось железным и данным от природы. Традиционный стереотип «настоящего мужчины» — внутренне противоречив. С одной стороны, он ориентирует мужчину на самостоятельное преодоление стрессов и трудностей, что хорошо, а с другой — тормозит осознание и вербализацию собственных слабостей, что плохо. Современная наука не склонна объяснять это чисто биологически, выдвигая

на первый план социальное определение мужской роли и идентичности (Arnett 1996, Addis & Mahalik 2003, Mansfield, Addis, Mahalik 2003, Courtenay, 2000, Good & Wood 1995, Корхова 2000).

Социологи и психологи констатируют, что мужчины везде и всюду:

- 1) переоценивают качество своего здоровья;
- 2) стесняются признаться в собственной слабости;
- 3) не умеют и не любят просить о помощи.

Соотношение и причинно-следственная связь этих моментов неясны, разные теории объясняют их по-разному. Однако без тщательного исследования мужской психологии и выработки адекватных способов интервенции профилактики и лечения мужских болезней не могут быть социально эффективными.

Россия — страна избыточной мужской сверхсмертности

В России глобальные проблемы мужского здоровья принципиально те же, что и в остальном мире, но при этом возведены в степень. Выдающийся советский демограф Б. Ц. Урланис впервые указал на это в знаменитой статье «Берегите мужчин» (Урланис 1968). С тех пор проблема обострилась, а разница в продолжительности жизни мужчин и женщин значительно увеличилась.

Таблица 1. Ожидаемая продолжительность жизни в России, 2002 год, в годах

Женщины	Мужчины	Разница
58.5	72.0	13.5

К перечисленным А.Г. Вишневским пяти демографическим вызовам нового века (высокая смертность, низкая рождаемость, демографическое старение, депопуляция и иммиграция) (Вишневский 2005) я добавил бы также избыточную мужскую сверхсмертность. «Если называть более высокую смертность мужчин мужской сверхсмертностью, то применительно к России и к некоторым другим странам можно говорить об «избыточной мужской сверхсмертности», превосходящей средний уровень мужской сверхсмертности в странах с аналогичным уровнем женской смертности» (Андреев 2001).

Сравнительные данные представлены в табл. 2. Смертность мальчиков превышает смертность девочек уже в 5–9 лет, причем в России она вдвое выше, чем в странах ЕС (Население России 2002). Мировые данные за 2005 г. практически такие же (Основные демографические показатели по всем странам мира в 2005 г.).

Таблица 2. Отставание России по ожидаемой продолжительности мужской жизни, 2000 год, в годах (Вишневский 2005)

От США	От Франции	От Швеции	От Японии
15.2	16.5	18.5	18.7

Избыточная мужская сверхсмертность — очень сложное явление. Известные американские демографы Д. Шапиро (Shapiro 1995) и М. Филд связывают его не только с бедностью, пьянством и культурой насилия, но и с особенностями традиционной российской ментальности (нечувствительность к факторам социального и личного риска и угрозы смерти) и повышенной чувствительностью мужчин к макроэкономическому стрессу. «Мужчинам больше свойственно вовлечение в политическую и экономическую сферу, где разочарование и потеря контроля над собственной судьбой могут доминировать. Женщины, в силу причин экономического характера также вовлеченные в сферу общественной занятости, имеют обычно традиционный круг забот: домашнее хозяйство, семья, дети, муж, родители. Эти заботы вносят в их жизнь ощущение смысла и чувство ответственности, которые в определенной мере служат защитой от социального стресса и способны компенсировать его последствия» (Неравенство и смертность в России. — М., 2000, С. 23).

Консервативная идеология, ориентированная не на адаптацию к реальным новым условиям, а на реставрацию идеализированного патриархально-имперского прошлого, в сочетании с негативным отношением к идее гендерного равенства, лишь усугубляет эти трудности, навязывая мужчинам эталон, которому они просто не могут соответствовать. Это вредно сказывается на психическом здоровье мужчин и способствует росту политического экстремизма мужской молодежной субкультуры. От этого страдают не только сами мужчины, но и женщины и дети. Правда, есть и об-

надеживающие данные: более богатые и процветающие мужчины в Москве стали уделять своему здоровью больше внимания, чем раньше (Шилова 1999).

Социальная политика

Простых и быстродействующих средств для улучшения мужского здоровья нет и быть не может. Нужна долгосрочная социальная политика и систематическая подготовка мужчин к усвоению новых гендерных ролей и минимизации связанных с маскулинностью социальных и психологических рисков. Ее предпосылки:

- 1) систематическое междисциплинарное исследование проблем мужского здоровья, где теоретическая медицина сотрудничала бы с общественными и гуманитарными науками, включая демографию, социологию, психологию, гендерные исследования и сексологию. Заемление этих проблем на какую-то частную медицинскую дисциплину заведомо бесперспективно: сквозные теоретические проблемы при этом теряются, дело сводится к обсуждению этиологии и лечения специфически мужских заболеваний.
- 2) более критическое отношение к привычным стереотипам сильного мужчи-

ны-мачо. При всей их внешней привлекательности и приемлемости для массового сознания, они не способствуют гармоническим и равным отношениям мужчин и женщин и усугубляют трудности мужчин во взаимоотношениях со своим телом.

3) исходя из того, что мальчик — отец мужчины, необходимо уделять больше внимания воспитанию мальчиков в духе здорового образа жизни, включая гендерное равенство, причем делать это с раннего детства.

4) улучшение психологической подготовки врачей всех специальностей на основе данных гендерной психологии, включая отношение мужчин к здоровью, болезни и врачам. Если здравоохранение не будет учитывать социально-психологических факторов, оно не станет эффективным при любых денежных затратах.

Отцовство как вертикаль власти. И наоборот.

Когда-то в мире существовала вертикаль власти. На небе был всемогущий бог, на земле — всемогущий царь, а в семье — всемогущий отец. И всюду был порядок.

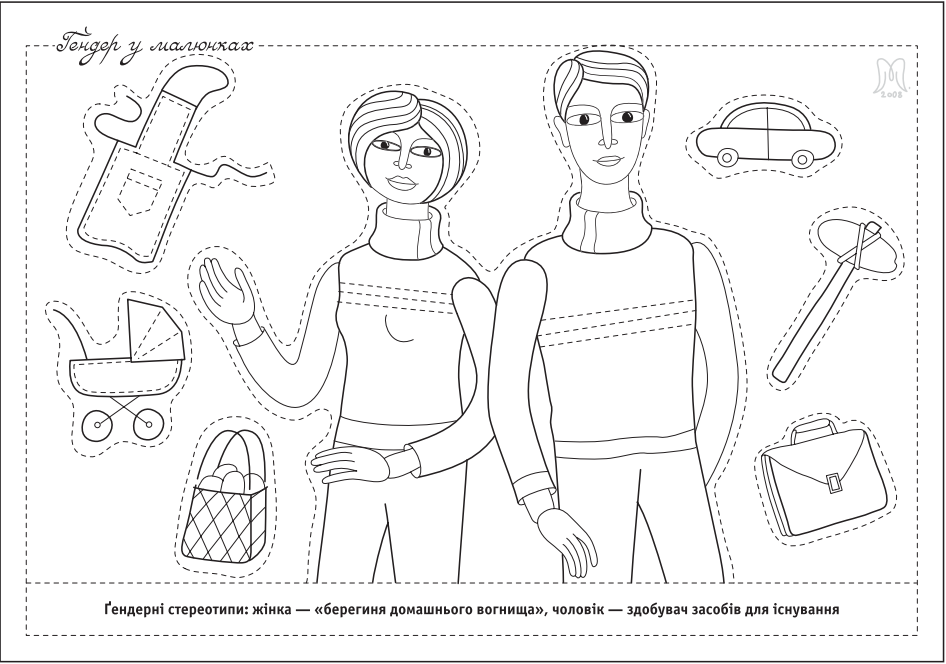
Но это было давно и неправда. Именем бога спекулировали жуликоватые жрецы, именем царя правили вороватые чиновники, а отец, хоть и порол своих детей, от повседневного их воспитания уклонялся.

Потом все изменилось. Богов стало много, царя сменила республика, а отцовскую власть подорвали коварные женщины, наемные учителя и непослушные дети.

И теперь мы имеем то, что мы имеем. Многим людям кажется, что раньше было лучше, и они призывают нас вернуться в прошлое. Какое именно? «Я»

<http://www.neuro.net.ru/sexology>

ИГОРЬ КОН
кандидат исторических наук (1950),
кандидат философских наук (1950),
доктор философских наук (1960),
профессор (1963), академик
Российской Академии образования
(1989), почетный профессор
Корнельского университета (1989),
доктор honoris causa университета
Серрей (1992).

Мужское движение в мире вчера и сегодня¹

В Украине, как и в других постсоветских странах, феномен мужского движения (или мужских движений — поскольку их много и они разные) почти неизвестен, и даже на Западе о нем знают немногие. Тем не менее, это социальное явление существует и набирает силу.

Мужское движение возникло параллельно с подъемом второй волны феминизма — в 1970 г. в Беркли, Калифорния, открылся первый мужской центр, а журнал «Либерейшн» напечатал статью Дж. Сойлера «О мужской свободе». Пер-

только женщины, но и мужчины.

«Мужское движение, — писал Дж. Соилер, — стремится разрушить гендерные стереотипы, рассматривающие «мужское бытие» и «женское бытие» как статусы, которые должны быть достигнуты с помощью соответствующего поведения. Мужчины не должны плакать, быть нежными и проявлять слабость, потому что эти свойства «женские», а не «мужские».

Журнал «Плэйбой», начавший выходить с 1953 г., еще в начале 60-х предлагал «выработать связную после-

Существенные изменения в мужском движении начали происходить начиная с середины 80-х и в 90-х гг. прошлого века: в большинстве западных стран, и в первую очередь в США, стали появляться все новые и новые организации, представляющие разные течения, — у них появлялись свои лидеры, а численность участников движений возрастала. С развитием Интернета была прорвана негласная стена молчания («Lace Curtain»), и 1996 г., вероятно, следует считать годом, когда Мужское движение стало «видимым» и «слышимым».

Современное мужское движение неоднородно, оно делится на несколько направлений, часто очень далеких друг от друга.

Мужское феминистическое движение включает различные группы, идеологически очень близкие к собственно феминистическому движению. Его участники придерживаются той точки зрения, что мы живем в патриархальном обществе, где мужчины являются угнетателями женщин, и что мужское движение должно выявить и ликвидировать это угнетение. Большинство групп «Мужчины против насилия» (Men Against Rape) подпадают под эту категорию.

Самая многочисленная группа мужчин-феминистов состоит в Национальной организации мужчин против сексизма (бывшая Национальная организация за изменение мужчин). Их позиция изложена в статье «Измененный мужчина», опубликованной в журнале NOMAS, и в следующих книгах: «Освобожденный мужчина» У. Фаррелла, «Мужская машина» М. Ф. Фастау,

«Отказывающиеся быть мужчинами» Дж. Сталтенберга и других.

Авторы этих мужских бестселлеров доказывали, что для устранения мужских трудностей необходимо прежде всего изменить социализацию мальчиков, образно говоря — позволить им плакать. В официальной декларации NOMAS (1991) подчеркивается, что «мужчины могут жить более счастливой и полноценной жизнью, бросив вызов старомодным правилам маскулинности, предполагающим принцип мужского верховенства». Три главных принципа организации — положительное отношение к мужчинам, поддержка феминистского движения и защита прав геев.

По мнению идеологов этого движения, социальное освобождение и самозменение мужчин возможны только совместно с женщинами. Гендерная стратификация — это система мужского верховенства, когда мужчины как группа угнетают женщин; изнасилование и другие формы сексуального насилия — лишь крайние формы выражения этого угнетения. Речь идет не просто о защите мужчин, а о борьбе против социального неравенства и гендерных привилегий во всех сферах жизни, включая сексуальность. Совершенно закономерно, что это движение тесно связано с феминизмом, его идеологи и активисты называют себя феминистами или профеминистами. Ключевыми фигурами этого течения стали социологи Майкл Киммел (США) и Роберт Коннелл (Австралия).

Особую разновидность этого движения (скорее интеллектуальную, чем политическую) образует социалистический мужской феминизм, находящийся под сильным влиянием марксистского структуризма. В отличие от либерального мужского феминизма, концентрирующего внимание преимущественно на психологических и особенно психосексуальных трудностях мужского бытия, эта группа придает больше значения классовому неравенству, политическим институтам и отношениям власти.

Движение за мужскую свободу (другие названия: **маскулизм, движение за права мужчин**). Эти объединения сходятся с феминистами в некоторых аспектах (права геев, убежденность в необходимости равных возможностей

на рабочем месте и т.д.), однако не считают, что мы живем в патриархальном обществе, где мужчине отведена роль угнетателя, а женщине — угнетенной. «Мои мысли привели меня к выводу о том, что мужчины как класс не притесняют женщин как класс. Равно как я не верю, что женщины как класс угнетают мужчин как класс. Скорее я чувствую, что женщины и мужчины совместно создали стереотипы современных женских и мужских гендерных ролей. Все эти роли, независимо от их преимуществ и недостатков, существенно ограничивают развитие и женщин, и мужчин, тормозят их рост и даже уменьшают последним продолжительность жизни» (Р. Хэддэл, «Концепции и обзоры мужского освободительного движения»).

В противоположность либералам и феминистам, идеологи американского «Движения за права мужчин» (The Men's Rights Movement) У. Фаррел, Х. Голдберг и другие видят главную опасность для мужчин в феминизме и растущем влиянии женщин. У. Фаррел — автор четырех бестселлеров о мужских проблемах, из которых наиболее радикальным и принесшим ему мировую славу является книга «Миф о власти мужчин». По мнению Фаррела, бывшего вначале рьяным защитником «мужского освобождения», но затем резко изменившего свою позицию, «сексизм» и «мужское господство» — не более чем мифы, придуманные агрессивными женщинами в целях унижения и дискриминации мужчин. Никакой «мужской власти» в США не существует: и на работе, и в семье современные мужчины угнетены больше, чем женщины, которым всюду даются преимущества. Под видом борьбы против сексуального насилия женщины блокируют мужскую сексуальность, в семье американские мужчины бессильны, при разводе отцы теряют право на собственных детей и т.д. Спасти мужчин может только организованная самозащита, чем и занимаются многочисленные союзы и ассоциации — «Коалиция свободных мужчин», «Национальный конгресс мужчин», «Мужские права» и т.п. Особенно популярна среди мужчин идея защиты прав отцов вообще и одиноких отцов в особенности.

Консервативная ветвь — самая молодая, однако сумела за считанные годы стать самой привлекательной и много-

численной. Прежде всего, это «Promise Keepers» — организация, созданная в 1990 г. Б. МакАртни и воинственно выступающая против «феминизации» и «гомосексуализации» общества. Мужскую агрессивность, которую либеральные теоретики хотели бы искоренить, «Верные слову» считают естественной и неизбежной — все дело в том, как и куда ее направить. В их идеологии нет явной мизогинии, но они утверждают, что, коль скоро именно мужчина создан по образу и подобию Бога, он тем самым раз и навсегда поставлен выше женщины. Принцип равноправия с женщинами подрывает традиционные семейные ценности и дезорганизует общество. Мужчина всюду и везде должен быть главой, ведущим, его сущность и призвание — быть ответственным лидером.

Сторонники этого массового движения осуждают пьянство, наркоманию и сексуальное насилие, призывают мужчин «вернуться домой», быть верными мужьями, способными работниками и надежными кормильцами, заботливыми отцами и «христианскими джентльменами»: «Держи свое слово, данное жене и детям, будь человеком слова!»

Защитой семейных ценностей это консервативное движение привлекает к себе симпатии не только мужчин, но и многих женщин. В его первом митинге в 1990 г. участвовали лишь 72 человека, а в 1995 г. его приверженцами считали себя уже свыше 600 тысяч мужчин в 13 городах США! В 1997 г. вся Америка узнала об организации, когда она провела свой марш мимо Белого дома, в котором приняло участие несколько сотен тысяч человек.

Другая организация консервативного направления — сообщество под простым названием «Милиция», также собравшее в свои ряды до полумиллиона мужчин, но, в отличие от «Promise Keepers», «Милиция» — собрание вооруженных мужчин. Их концепция проста: подлинные американские ценности находятся под угрозой, у власти находится продажное правительство, поэтому близится время, когда для защиты придется применить оружие. Популярность консервативных течений объясняется той неоконсервативной революцией, которая произошла в 90-е годы в США. Влияние ее было настолько заметным, что даже администрация Клинтона была вынуждена ►

к неудовольствию феминисток признать ценность материнства и семьи для женщин и отказалась ратифицировать документы ООН, согласно которым единственной альтернативой для женщин по всему миру провозглашалась работа.

Мифопоэтическое мужское движение от всех остальных отличается тем, что совершенно не занимается никакой общественной работой. Его цель — пробуждать в мужчинах героический дух их предков, вспоминать о былом как о временах подлинной мужской славы и чести. Оно началось с того, что многие, преимущественно белые, гетеросексуальные и хорошо образованные американцы среднего класса стали посещать собрания и лекции, где обсуждались мужские проблемы. Эти собрания и митинги не только позволяли мужчинам общаться с другом, но и имели психотерапевтическую ценность, давая людям возможность выго-

отчужденными, соревновательными, бюрократическими отношениями, и тем самым оторвало мужчин друг от друга и от их собственной мужской сущности.

Р. Блай говорит о своем детище так: «Сегодня по всей стране я сталкиваюсь с феноменом, который можно было бы назвать «мягкими мужчинами». Их не интересуют события на Востоке, или развязывание войны, или работа в корпорациях. В их стиле жизни и общем настрое есть нечто, что они предпочитают непосредственной жизни. Но нечто ошибочное. Большинство из них несчастливы. Им не хватает жизненной энергии. Они защищаются от жизни, но не творят жизнь».

Говоря о реально существующих и всем знакомых вещах, мифопоэтическая идеология обладает большой эмоциональной притягательностью. Однако она произвольно истолковывает данные мифологии и антропологии, не видит конкретных социальных причин

Сейчас они существуют во всех странах западного мира и возникают также на постсоветском пространстве. Однако, по сути, эти группы интересуются только реформированием бракоразводного законодательства и игнорируют темы, связанные с насилием по отношению к мужчинам, правами геев или набором в армию.

Организации геев возникли в послевоенной Америке на волне нескольких мощных демократических движений — борьбы за гражданское равноправие черных, женского движения, движения против войны во Вьетнаме и молодежного, студенческого движения. С самого начала движение имело два крыла — либеральное, ориентированное преимущественно на интеграцию и ассимиляцию геев и лесбиянок в общество путем уравнивания в правах с представителями гетеросексуального большинства, и леворадикальное, добивающееся революционного разрушения всей системы половой стратификации и поддерживающих ее институтов.

Первая американская гомофильская организация «Общество Маттачин» была основана в Лос-Анджелесе в 1950–51 гг., второй гомофильской организацией стал основанный в 1953 г. журнал ONE («Единое»), на базе которого в 1956 г. был создан первый в США гомофильский научно-педагогический центр — ONE Institute of Homophile Studies, существующий поныне.

На фоне общего подъема демократического движения в США в 1960-х годах движение геев радикализировалось. Его новый лидер Франклин Камени утверждал, что нужно не просить снисхождения, а добиваться гражданских прав в союзе с остальными демократическими силами. В 1968 г. Североамериканская конференция гомофильских организаций официально приняла лозунг «Гей — это хорошо» по образцу лозунга афроамериканцев «Черный — это красиво». В больших городах, таких как Сан-Франциско и Нью-Йорк, политическое движение смыкается с популярными среди молодежи течениями хиппи и битников, что придает ему больший размах.

Сразу же после знаменитых событий Стоунволла в 1969 г. в Нью-Йорке был создан радикальный Освободительный фронт геев (Gay Liberation

Front — GLF), а затем еще несколько политических организаций. Вслед за многочисленными национальными организациями в августе 1978 г. на съезде в Ковентри была создана Международная ассоциация лесбиянок и геев (International Lesbian and Gay Association — ILGA). Ее лозунг — «Работать для освобождения женщин-лесбиянок и мужчин-геев от правовой, социальной, культурной и экономической дискриминации». В настоящее время ИЛГА имеет более 200 ассоциированных коллективных членов.

Движение геев никогда не было чисто политическим. Если в первой половине XX в. в нем происходило глобальное переосмысление представлений об интимности, любви и сексе, которому сопутствовало выведение их за рамки брачно-семейных отношений и репродуктивных функций, то эпидемия СПИДа в конце XX в. обернулась катастрофой для сообщества геев — и особенно для их художественно-артистической элиты — и резко изменила социальную и психологическую ситуацию. Человеческие и моральные потери не могли заставить геев отказаться от своей сексуальной ориентации, но побудили их существенно изменить свою иде-

ологию и стиль жизни. Изменились и общины геев: если раньше их деятельность строилась в основном вокруг секса, развлечений и борьбы за гражданские права, то сейчас в их работе центральное место занимает помощь ВИЧ-инфицированным и пропаганда безопасного секса. Это во многом меняет характер движения геев, делая его более конструктивным.

Существуют и другие малозначительные направления в мужском движении, например, движение против призыва в армию (в тех странах, где он существует), против принудительного отцовства и дискриминации при бракоразводном процессе и ряд других. Как пишет И. Кон, «при всех своих различиях, мужские движения не представляют реальной и организованной политической силы: в спорах о кризисе маскулинности больше эмоций и идеологии, чем спокойной рефлексии. Социально активные мужчины находят себе другие каналы самореализации, а остальным эти вопросы безразличны. Тем более что прикладные аспекты темы — мужское здоровье, сексуальность, педагогика отцовства и т. п. — широко освещаются в коммерческих изданиях и средствах массовой информации»¹. «Я»

8 художественных фильмов, иллюстрирующих гендерные проблемы мужчин:

1. «Осенний марафон» СССР, 1979, режиссер Г. Даниеля
2. «Крамер против Крамера» США, 1979, режиссер Р. Бентон
3. «Полеты во сне и наяву» СССР, 1988, режиссер Р. Балаян
4. «Парни не плачут» США, 1999, режиссер. К. Пирс
5. «Красота по-американски» США, 1999, режиссер С. Мендес
6. «Человек без прошлого» Финляндия, Германия, Франция, 2002, режиссер А. Кауризмьяки
7. «Корабельные новости» США, 2001, режиссер Л. Хальстрем
8. «Горбатая гора» США, 2005, режиссер Энг Ли

Материал подготовила Ольга Плехотник

¹ При написании статьи использованы такие источники: Сексология. Персональный сайт И.Кона http://sexology.narod.ru/publ018_1.html, <http://sexology.narod.ru/chapt1108.html>, Портал «Женская сеть» <http://www.feminist.org.ua/library/feminist/classification.php>, Мужской электронный журнал «Мужской альманах» <http://menalmanah.narod.ru/menmov.html>

² Сексология. Персональный сайт И.Кона http://http://sexology.narod.ru/publ018_1.html

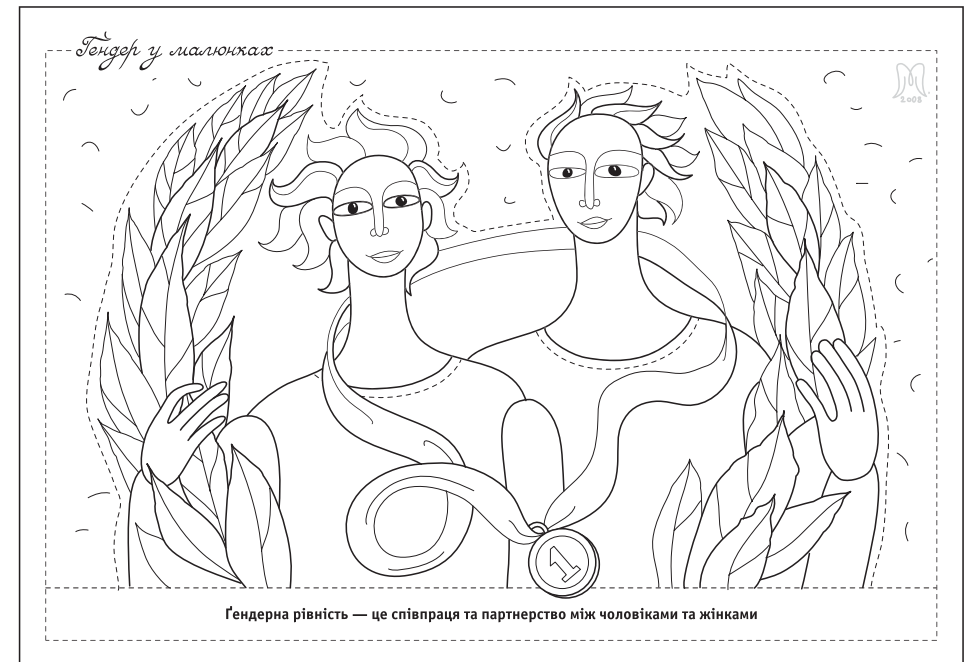
Женщины и мужчины совместно создали стереотипы современных женских и мужских гендерных ролей

вориться, преодолеть привычную скованность и обменяться опытом по преодолению типичных мужских трудностей. Своеобразным манифестом этого движения стала разошедшаяся огромным тиражом книга поэта Роберта Блая «Железный Джон» (1990).

По мнению Блая и его единомышленников, главная задача современности — направить мужчин на путь духовного поиска, чтобы помочь им восстановить утерянные ими базовые мужские ценности. Во всех древних обществах существовали особые ритуалы и инициации, посредством которых взрослые мужчины помогали мальчикам-подросткам утвердиться в их глубинной, естественной маскулинности. Городское индустриальное общество разорвало связи между разными поколениями мужчин, заменив их

описываемых ею процессов, рассуждает о мужчинах вообще, как о едином типе, и абсолютизирует различия между мужчинами и женщинами. Ее главная философская база — полумистическое учение К. Г. Юнга, в частности, разграничение мужского духа (анимус) и женской души (анима), а усиления мужчин в рамках этой идеологии направлены на поиски некоего «архаичного», исконного мужского начала в самом себе.

Отцовские организации — самый популярный и многочисленный вариант мужского движения на Западе. Это направление возникло примерно в то же время, когда в США были приняты дискриминационные законы, лишавшие отцов прав на своих детей. Со временем проблема становилась все острее и число организаций увеличилось.

□ *How can we make the most of the time we have?*

Слід зазначити, що тенденція гендерного маркування літератури для дітей є практично відсутньою в країнах Західної Європи та Північної Америки. Створення літератури, орієнтованої на одну стать, передає наголослення відмінностей цієї статі від іншої та пропеліційний спосіб визначення «жіночого» та «чоловічого». Таке конструювання гендерних відмінностей з самого дитинства сприяє виробленню розуміння жіночого та чоловічого як двох пропеліційних світів із своїми цінностями, нормами та ідеалами. Найбільш проблематичним тут є не те, що суспільство по-різному визначає жінок і чоловіків, а те, що воно не визнає жодного з них як повноцінного члена суспільства. Також розглядаються як такі, що традиційно пригнані українській культурі, тому є природними, бажаними та обов'язковими для відтворення в щоденних практиках. Аби відповідати цим уявленням про нормативну або ідеальну фемініність/маскулінність, їх потрібно найідеальніше засвоїти. Отже, розглянемо одне з джерел гендерної соціалізації – енциклопедії для хлопчиків.

Видання, які вдалося придбати в книгарнях Львова, мають назви «Сучасна енциклопедія для хлопчиків» [1], «Азбука юного джентльмена» [2], «Енциклопедія для хлопців» [3], «Захоплююча енциклопедія

для хлопчиків» [4], «Книга для хлопчиків на кожен день» [5], «Усе для хлопчиків» [6], «Енциклопедія для юних джентльменів» [7]; остання розрахована на хлопчиків наймолодшого шкільного віку. Як видно з назв, більшість з цих видань претендують на те, що їх зміст складають універсальні та всеохоплюючі знання та поради, які необхідні будь-якому хлопцю. Таким чином, вони допомагають дати відповіді на питання — що означає бути хлопчиком, що повинен знати та вміти хлопчик.

Одна із центральних тем всіх енциклопедій — це ідеал мужності, якого повинні прагнути всі хлопці. Відповідно, метою цих посібників є виховання набору якостей у хлопчиків, які б робили їх достойними називатися «справжніми чоловіками» у майбутньому. Спробуємо розібратися докладніше, що це означає.

«Не хочу бути слабким — буду сильним та струнким!» [6, С.115]. Розвиток фізичної сили акцентується чи не в усіх енциклопедіях для хлопчиків як якість, без якої неможливо вважатися «справжнім чоловіком». Це передбачає засвоєння та щоденне слідування порадам стосовно ранкової гімнастики, правильної постави та ходи, загартовування тіла, правил гігієни та повноцінного сну. Результат, як передбачають автори, не примусить себе чекати — «це здорове, сильне тіло, яке ніколи не зрадить, розвинені м'язи черевного пресу, рук, ніг, правильна хода», а також «здоров'я, енергія, сила, витривалість і неодмінний успіх у будь-якій справі» [6, С.116]. Цікавим є те, що в одній з енциклопедій глава, присвячена фізичним вправам та правильному харчуванню, називається «Як стати плейбоєм».

Автори не загадують, що в перекладі з англійської мови плейбой (playboy) — це чоловік, який має багато короткотривалих стосунків з жінками, натомість наголошують, що це представник сильної статі, який викликає захоплення у всіх довкола і який є просто «гармонійно розвинutoю особою» (тобто є «красивим, сильним, ввічливим, модним, елегантним, звичайно, винахідливим

довзілля, а як спосіб підтримки здорового способу життя і навіть більше — як випробування для хлопчика. «Туристичний похід є доброю нагодою не тільки зміцнити, загартувати своє тіло, а й випробувати себе» [6; С. 155]. Таким чином туристичний похід стає для хлопчика своєрідним ритуалом ініціації — підтвердження його витривалості, сили, кмітливості та незалежності. Це один із способів підтвердження належності хлопчика до світу справжніх чоловіків, що наголошує важливість пізнання нових територій, мобільність та автономність.

Незалежність передбачає також вміння не розгубитися в екстремальних ситуаціях, чому хлопчиків варто навчати з самого дитинства. Так, зокрема, «Енциклопедія для хлопців» пропонує детальне пояснення дій в ситуації аварійного приземлення літака в безлюдній місцевості, автономного перебування в Арктиці та Антарктиці, тайзі, пустелі, джунглях, особливостях харчування в

Чоловіками не народжуються, а ними стають

прибережній зоні тощо [3]. Як зазначається в енциклопедії, володіння мистецтвом виживання у найризикованіших екстремальних ситуаціях допоможе хлопчику «як нині (наприклад, в туристичному поході), так і в майбутньому (скажімо, під час служби у війську)» [3; С.3]. Виникає запитання — чому хлопчиків потрібно готувати з самого дитинства, аби вони пройшли службу в армії протягом одного року, проте жодним словом не згадується підготовка хлопчиків до більш тривалої життєвої ролі майбутнього батька, яка є не менш важливою? Окрім опису екстремальних ситуацій, енциклопедії також містять розділи, присвячені різному роду небезпекам, які можуть підстерігати хлопців. До них, зокрема, відносять стихійні лиха, небезпечних для людини тварин [3], травми, сонячний удар, ураження електричним струмом і блискавкою, укуси комах, отруйні рослини [4] тощо.

«Справжній чоловік — обов'язково джентльмен» — так стверджує «Азбука юного джентльмена», додаючи, що для того, аби стати справжнім чоловіком, «замало бути сильним, розумним, кмітливим» [2; С.2]. Згалом, чоловічий образ «джентльмена» був сформований у Великобританії

вікторіанську епоху і передбачав шляхетне походження, освіченість, інтелігентність та респектабельність. В теперішньому значенні бути джентльменом означає бути вихованим та благородним чоловіком. Енциклопедії для хлопчиків, конкретизуючи цей образ, наводять приклади джентльменської поведінки хлопчиків: «Учора ти був на висоті! Сусідці Клавдії Петрівні підніс до її помешкання сумку з продуктами. Марійці з п'ятого «А» подав руку, коли вона виходила з автобуса. Без нагадувань прибирав свою кімнату. По телефону багато не говорив, лише раз зателефонував Володьці, щоб уточнити завдання з математики. За обідом не балакав в повним ротом і не стукав виделкою з ножем. Навіть таку назвав тебе за це «віртуозом». А дідуся сказав: «У хлопчика непогані манери». Та бабуся зітхнула: «Чи надовго...». Як демонструє цей приклад, на увазі маєтись ознайомість та слідування елементарним правилам хорошого тону, з яки-

прибережній зоні тощо [3]. Як зазначається в енциклопедії, володіння мистецтвом виживання у найризикованіших екстремальних ситуаціях допоможе хлопчучку «як ніякі (наприклад, в туристичному поході), так і в майбутньому (скажімо, під час служби у війську)» [3: С.3]. Виникає запитання – чому хлопчиків потрібно готувати з самого дитинства, аби вони пройшли службу в армії протягом одного року, проте жодним словом не згадується підготовка хлопчиків до більш тривалої життєвої ролі майбутнього батька, яка є не менш важливою? Окрім опису екстремальних ситуацій, енциклопедії також містять розділи, присвячені різному роду небезпекам, які можуть підстерігати хлопчиків. До них, зокрема, відносять стихійні лиха, небезпечних для людини тварин [3], травми, сонячний удар, ураження електричним струмом і блискавкою, укуси комах, отруйні рослини [4] тощо.

«Справжній чоловік – обов'язково джентльмен» – так стверджує «Азбука юного джентльмена», додаючи, що для того, аби стати справжнім чоловіком, «замало бути сильним, розумним, кмітливим» [2: С.2]. Зазалом, чоловічий образ «джентльмена» був сформований у Великобританії

ми, як припускається, у більшості хлопців не все в порядку (тому, напевно, здатність їсти та не балакати одночасно окреслюється як віртуозність). Символістичними в плані проблемності поведінки хлопчиків є назви розділів в «Книзі для хлопчиків на кожен день» — «Як провести в сім'ї цілий день і при цьому ні з ким не посваритися» та «Як провести в школі цілий день і при цьому не довести вчителів до сліз». Правила етикету також передають ставлення до жінок як до «слабкої» статі (так зокрема називається один з підрозділів «Усе для хлопчиків» — «П'я слабка стаття...»). Формальні правила етикету наголошують на сприйнятті жінок як слабких, безпорадних та залежних істот, що вочевидь не сприяє партнерським та рівноцінним стосункам між хлопчиками та дівчатками в майбутньому між чоловіками та жінками.

«Як за собою доглядати і при цьому не стати чепуруном» [5]. Догляд за власною зовнішністю — чи не одна із найбільш проблематичних тем енциклопедій. З одного боку, зовсім нехтувати зовнішнім виглядом хлопцям небезпечно, бо можна «виглядати смішно» — «по одержі зустрічатися», і перше враження може накласти відбиток на ►

всю подальшу комунікацію [4; С. 293]. З іншого боку, проблема — як не переступити межу та не докласти надмірно багато зусиль, бо в цьому разі небезпекою є втратити якості справжнього чоловіка та перетворитися на чепуруна. Догляд та турбота про зовнішній вигляд традиційно асоціюються із суто жіночою поведінкою, що часто сприймається чоловіками як щось зневажливе, вторинне та неварте їх уваги. «Читаючи цю главу, хлопчики напевно подумают: «Це не про нас. Тільки дівчишка цікавляться модою і можуть годинами розмовляти про ганчір'я. Ми, чоловіки, такими дрібницями не займаємося» (4; С. 292). Тому в цьому питанні енциклопедії одночасно відтворюють стереотипи про те, що догляд за собою не входить в коло чоловічих пріоритетів, та руйнують його, говорячи про те, що «вміння красиво, зі смаком одягатися, бути тактовним, вихованим... є однією з найважливіших складових успіху у будь-якій справі» [6; С. 46] і загалом «якщо ти плекуєш про свою зовнішність... люди будуть відноситися до тебе із симпатією й називати милою і чарівною людиною» [4; С. 293].

«Вчись бути самостійним» — стверджує «Сучасна енциклопедія для хлопчиків». Відкриття світу без допомоги дорослих дає відчуття незалежності, а «це дуже приємне відчуття» [6; С. 184]. Йдеться в цьому випадку про кілька речей, а саме — догляд за власним одягом та речами (наприклад, здатність попросувати собі штани, пришити гудзик тощо), вміння себе нагодувати, а також навички дрібного ремонту. Стосовно куховаріння енциклопедії наголошують, що це необхідно вміти робити, аби не залишитися голодними. «Ідеш на кухню — а на плиті — нічого, бо мати знов змушена затриматися на роботі. Не знаєш куди себе подіти, стомлений, зголоднілий і злий. Але зачекай: саме час подумати, на кого ж ти такий злий. Навряд мама, сестра або сусід винні у такій ситуації. А найкращий вихід із становища — за фартушок і починай готувати улюблені смачні страви» [6; С. 184]. Між цими рядками прочитується низка стереотипів: готування їжі — це жіночий обов'язок (матері або сестри, батько в цій ситуації не існує), невиконання якого потрібно бути виправдане (затримка на роботі), в іншому разі жінка зобов'язана взяти на себе вину у відсутності приготованих страв. Готування страв чоловіки займаються тільки в рідких випадках, коли для них це не можуть зробити жінки. Йдеться тут також про те, що вміння готувати необхідне головно для того, щоб нагодувати в першу чергу себе (можна в зв'язку з цим на-

вести у приклад назву розділу «Нагодуй себе сам!» [4]). Готування їжі для інших як елементу повсякденних практик справжніх чоловіків не передбачається. Навіть поодинокі випадки участі хлопчиків у приготуванні страв презентуються як загроза не відповісти ідеалу мужності, а єдиним способом реабілітації у цій ситуації є успіх та радість мам. «І не думай, що це — не чоловіча справа, і не хвилюйся, не переживай, що раптом щось не вийде: із власним щирим бажанням і цими рецептами ти — на правильному шляху до смачного успіху» [6; С. 204].

Самостійність як ознака дорослішання хлопчика, означає також й те, що він бере на себе чоловічі зобов'язання, серед яких — обслуговування будинку і дрібний поточний ремонт. «Коли чоловік говорить, що він не вміє нічого цього робити, це викликає здивування: щоб справжній чоловік не впорався з такими справами?» [4; С. 236]. Припускається, що належність до чоловічої статі стає обов'язковою умовою для засвоєння хлопчиком навичок слюсарства, сантехніки та електрики. В іншому випадку вважатися справжнім чоловіком неможливо.

«Світ твоєї захоплень» [4]. Практично в кожній енциклопедії не оминається тема того, чим повинні захоплюватися хлопчик. До цього кола зацікавлень зазвичай відносять — домашніх тварин [4], [1], колекціонування (наприклад, гербарій, марки) [4], [1], комп'ютер [4], [1], [6], авіамоделювання [3], відеозйомка [1], автомобілізм [3] (один з розділів, зокрема, називається «Що Ви знаєте про машину тата»). Можливість мати машину мамі не передбачається [1] тощо. Як помітно з цього переліку, техніка, механіка та цифрові технології є пріоритетними хобі для хлопчика. Вони покликані спонукати відкриття, навички креативності, логічного, раціонального та просторового мислення. Тут водночас простежується традиційний гендерний розподіл сфер інтересів, де за чоловіками закріплюються точні науки, і саме в них вони повинні демонструвати переваги знань та навичок. Інтерес до таких зацікавлень енциклопедії підтримують через пропонування цікавих фактів про винаходи, історичні події та географічні відкриття. Логічне мислення пропонується також розвивати за допомогою настільних ігор (шахи, шашки, морський бій, доміно) [1] та математичних розв'язок [4], фокусів, загадок і задач [6].

Отже, яким повинен вирости хлопчик, що буде слідувати всім цим порадам? Як демонструє наведений вище огляд, на своїх сторінках енциклопедії конструюють ідеал

маскулінності, що відповідає традиційному патріархатному суспільству (так звану гегемонну маскулінність). Хлопчиків, зокрема, пропонується виховувати як переможців, захисників та підкорювачів світу. Вони повинні бути фізично сильними, не відати страху та невпевненості, аби пройти всі випробовування у житті, сповненому небезпек та непередбачуваних ситуацій. Це самодостатні та незалежні особистості, які не мають часу на «дрібязкові» щоденні побутові справи, як-от готування/прибирання/догляд за молодимиш тощо. Їх єдиною метою є перемога та успіх. Тому магічними заповідями хлопчиків повинні бути: «Усі мої бажання здійснюються!», «У мене все виходить» та «Я все можу» [6; С.9]. Про те, наскільки реалістичними та адекватними до життя є такі настанови та які наслідки тягнеться за собою невідповідність таким ідеалам мужності, енциклопедії замовчують. Такі консервативні та обмежені візії чоловічої самореалізації вочевидь не відповідають тенденціям гендерного розвитку в розвинутих західних країнах, до яких наша держава прагне належати. Їх наслідком, з одного боку, стають завищені вимоги до успішності чоловіків, що потенційно підсилює деструктивні та кризові прояви маскулінності. З іншого боку, такі ідеали ще далі віддаляють Україну від ідей гендерного паритету та демократії, яким притаманна толерантність до різних проявів маскулінності/фемінності, а гендерні відмінності не доводяться до абсурду. «Я»

Література:

1. Сучасна енциклопедія для хлопчиків. — Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2006. — 384 с.
2. Азбука юного джентльмена / Авт.-упорядник С. Галкіна. — К.: Школа, 2001. — 192 с.
3. Енциклопедія для хлопців / Авт.-упорядник В. В. Петров. — К.: Школа, 2004. — 576 с.
4. Попова О.А. Захоплююча енциклопедія для хлопчиків. — Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2005. — 512 с.
5. Книга для хлопчиків на кожен день. — К.: Країна мрій, 2005. — 312 с.
6. Усе для хлопчиків / Укладач Г. В. Трубціна. — Х.: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. — 272 с.
7. Енциклопедія для юних джентльменів. — Х.: Промінь, 2005. — 64 с.

ТЕТЯНА БУРЕЙЧАК

кандидат соціологічних наук,
асистент кафедри історії та теорії
соціології Львівський національний
університет ім. І. Франка

В поисках новой мужественности: американский вариант

Что означает «быть мужчиной»? Можно назвать много определяющих признаков от банальных до спорных. Человек рождается, уже принадлежа тому или иному полу, но эта принадлежность мало что гарантирует, и далее в игру вступают культурная среда, воспитание и процесс усвоения половых ролей, принятых в том или ином обществе. К тому же невозможно определить мужественность или, точнее, маскулинность, безотносительно к роли мужчины в жизни женщины.

Мужественность, как и женственность, проявляется и внешне, и внутренне. Многие в определении маскулинности связано с физической силой, причем ожидается, что мужчины будут защищать женщин.

«Мачо-мен»?

В своем бестселлере «О том, как были преданы американские мужчины» журналистка Сьюзен Фалуди напоминает, что массовая культура любит представлять американца времен освоения Дикого Запада как «мачо-мена»: одинокий волк в седле и с ружьем, победитель, которого не остановит ничто и никто. Автор призывает не проглядеть за этим мифом реальной американизации Запада, строившейся на взаимопомощи и созидании.

Тем не менее, отголоски этого мифа заметны и сейчас. Так, в юго-западных штатах Америки бесспорным признаком мужественности является принадлежность к классу ковбоев. Поэтому даже те из современных мужчин, кто не умеет сидеть в седле (как, например, нынешний американский президент Буш-младший), считают своим долгом носить ковбойские сапоги и вообще выглядеть в стиле знаменитой рекламы сигарет Marlboro. Миллионы американцев владеют оружием и не желают с ним расставаться. Опрос газеты Washington Post показал, как воспринимается идея принятия закона о контроле за личным оружием: против него высказались более половины мужчин и только 29% женщин.

Не секрет, что у телезрителей мужского пола излюбленными сериалами

являются «полицейские». Да и Голливуд всегда знал, как привлечь мужчин в кинотеатры: Клинт Иствуд, Сильвестр Сталлоне, Брюс Уиллис и многие другие, включая нынешнего губернатора Калифорнии, создавали образы «настоящих мужчин» — храбрых, сильных мускулами и духом, умеющих преодолевать боль и пренебрегать опасностью. Однако в последнее время как среди экранных, так и реальных

Мужественность, как и женственность, проявляется и внешне, и внутренне

полицейских заметно все больше женщин. Экранные ярче, зато «реальных» посчитать легче: если в 1970 г. их доля составляла всего 3%, то к 2001-м уже 14%. Еще одна впечатляющая цифра: на женщин приходится пятая часть спец-агентов ФБР. Все более привычной в Штатах становится фигура женщины-военнослужащей... В ответ на изменения в реальной жизни Голливуд и телевидение взялись создавать образы «крутых женщин» — с разной степенью достоверности и таланта.

Пожоже, что так называемая «форсированная мужественность», ассоциирующаяся с агрессией и брутальностью, выходит в Америке из моды. Кроме того, как утверждают историки культуры, англосаксонский мужской стиль, из которого естественным обра-

зом вырос американский, — это не пресловутый «мачизм», а скорее спортивность.

Спортсмен?

В течение многих веков спорт был исключительно мужским делом, выдающиеся спортсмены выступали моделью для собратьев по полу. Разительные перемены в этой области произошли в Америке после принятия в 1972 г. «по-

правки IX» к Закону об образовании, обязавшей вузы выделять равное количество денег на женские и мужские команды. Количество женских команд в американских вузах с тех пор удвоилось, а участниц в них — удесятерилось. Но поскольку спортивный бюджет при этом остался примерно тем же, это привело к сокращению некоторых мужских команд. Интересно, что новое вузовское законодательство повлияло на общую ситуацию со спортом. Характерный пример — знаменитый нью-йоркский марафон. За период с 1980 по 2002 гг. количество его участниц выросло в шесть раз, тогда как количество мужчин едва удвоилось. Еще более впечатляющий факт — среди первой сотни финалистов в 2002 году было уже 16 женщин, а это означает, что ►

каждая из них пробежала марафон быстрее, чем 99,6% всех участников-мужчин.

У Сьюзен Фалуди, как всегда, есть оригинальное соображение на этот счет. По ее мнению, фигура «идеального мужчины» стала чересчур декоративна: накачанный киноактер, мускулистый спортсмен, красавец с рекламы Келвина Кляйна... Средний американец прекрасно понимает, что не похож на Шварценеггера. И если с юности его приучают к тому, что мужественность вырастает лишь из физических, внешних качеств человека, он вправе отказаться от нее. Да и самим американкам уже давно не нужен мужчина-атлет для защиты. Далеко не все из них вла-

но сравнивает их достоинства. Чтобы слыть сексуальным гигантом, мужчине уже не достаточно рассказывать байки приятелям за кружкой пива. Арбитром выступает женщина, и она судит о мужчине по тому, насколько хорошо он может удовлетворить ее эмоционально и физически.

По результатам большинства опросов регулярно испытывают оргазм три четверти мужчин, тогда как у женщин этот показатель составляет только 30%. Причина женской неудовлетворенности, как правило, связана с так называемой преждевременной эякуляцией. Причем «преждевременная» здесь означает лишь то, что это произошло «раньше, чем надо было»...

С тех пор как общество решило, что растить детей — женская работа, а зарабатывание денег — мужская, выросло не одно поколение сыновей, убежденных, что жизнь отца должна проходить на работе

деют карате, но стоит заглянуть в любой американский спортклуб, чтобы убедиться, как много там женщин.

Сексуальный гигант?

Как утверждает в своей нашумевшей книге «Несоответствие» социолог Эндрю Хэкер, в прошлом большинство мужчин доказывали свою мужественность с помощью вывода детей. Примерно с XVIII в. на Западе появился новый образ героя-любownika, воплотившегося в фигуре легендарного Казановы. Настоящий мужчина эпохи «модерн» — это завоеватель сердец многих женщин. Он мог быть обладателем красивой внешности, веселого нрава и прекрасных манер. Но все же главным было понимание, чего хочет женщина.

Одним из последствий современной сексуальной революции стало более позднее вступление в брак. В наше время женщина при желании может испытать добрый секс с несколькими партнерами, и она вольно или неволь-

Отцовство как цель и средство подлинной мужественности

Американский психолог Фрэнк Питтман посвятил исследованию мужественности книгу под названием «Вполне мужчина: Отцы и сыновья в поисках маскулинности». Он считает, что патриархальное общество, при всех его недостатках, по крайней мере держало отцов в семье. Примерно две сотни лет назад, с наступлением индустриальной революции, концепция отцовства изменилась. Экономика потребовала, чтобы кто-то из семьи покинул ее и пошел на работу вне дома. Этим «кем-то» оказался мужчина по очевидной причине — неспособности производить молоко.

В результате мужественность перестала определяться в терминах, связанных с искусством быть отцом и мужем. Взамен возник образ отца-добытчика, приносящего в дом блага, но не живущего в семье и работающего вместе с семьей. Исповодь к этому образу добавилась парочка функций: отец-ка-

тель («Ну, погоди, вот отец с работы придет, он тебе задаст!») и отец-публика («А теперь расскажи папочке, что ты сегодня делала...»).

С тех пор как общество решило, что растить детей — женская работа, а зарабатывание денег — мужская, выросло не одно поколение сыновей, убежденных, что жизнь отца проходит на работе и семья не должна слишком рассчитывать на него. Отсюда нередки жалобы отцов типа: «Не понимаю, как жена могла так испортить сына. Моей вины здесь нет — я работал, обеспечивал их всем, а воспитание ребенка было полностью на ней». Вот и получается, что жизнь многих мальчиков и взрослых мужчин оказывается подспудным и безуспешным поиском потерянного отца, который не обеспечил в свое время защиту и заботу, не стал ролевой моделью и, главное, не осуществил символическую процедуру передачи сыну «в наследство» мира, в котором мы живем. Безотцовщина порождает галерею сыновей-неудачников. Это и «крутые парни», пополняющие тюремный контингент, и никудынные мужья, не имеющие понятия, как ужиться с женщиной, и акулы большого бизнеса, стремящиеся отхватить все больше в надежде, что этот процесс улучшит их самочувствие и повысит самооценку, и «роковые мужчины» — манипуляторы и бабники, серийные разбиватели женских сердец...

Фрэнк Питтман уверен: отцовство — наиболее маскулинное свойство. Суть его не просто в том, чтобы ИМЕТЬ детей. Главное — РАСТИТЬ детей. Чтобы сыновья, вырастая, становились мужчинами, способными любить, жить в мире и сотрудничестве с окружением. Мальчики, у которых были отцы, сами хотят стать отцами. Те же, у кого не было отца, боятся отцовства. Они склонны стыдиться и отступать при любых попытках установления человеческой близости с другими людьми — будь то мужчины, женщины или дети.

Отец, играющий со своими детьми, воскращает в себе радость собственного детства. Отцовство дает мужчине возможность почувствовать свою силу, правду и значительность. Оно же вселивает в ребенка уверенность в том, что он любим и оценен. Замена образа отца-добытчика на образ отца-воспитате-

ля даст возможность мужчине полнее выразить свою мужественность и свою человечность.

Феминизация мужчин или феминизация цивилизации?

Многие люди, живущие в Америке, включая русского писателя Александра Гениса, уверены, что в этой «отдельно взятой стране» уже победил феминизм. При этом борьба за женское равноправие привела вовсе не к стиранию половых границ, а к изменению сексуальных стереотипов. Современные американки лучше учатся, дольше живут и уже нередко больше зарабатывают, чем американцы. Крепко встав на ноги, американская женщина ценит обретенную в боях независимость и не торопится с ней расстаться. Такой обновленной женщине нужны другие мужчины. Вместо обостренной и драчливой мужественности появился спрос на мягкость, чувствительность и чувство юмора. Даже Джеймс Бонд научился видеть в своих дамах не гарем, а партнеров. Мысль Гениса: за сдвигами в половой психологии стоят куда более серьезные перемены.

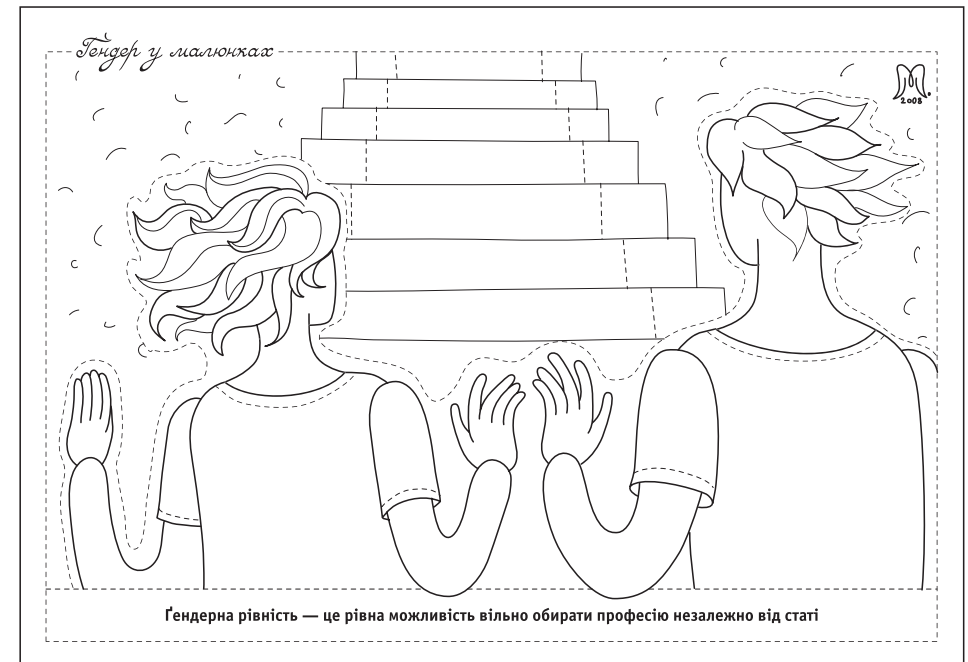
Следует говорить о феминизации не мужчин, а всей западной цивилизации. Суфражистки в свое время мечтали, чтобы женщин приняли в мужской мир. Войдя в него, они изменили его своим присутствием. На наших глазах мир становится более женственным, женская доля в нем постоянно растет, подчиняя себе цели и средства. И Америка просто дальше других ушла по этому пути, но она отнюдь не исключение.

Эту же идею, сформулированную в терминах развития личности, выражает канадский психотерапевт Фрэнк Карделл, занимающийся проблемами самореализации и лидерства, автор книги «Из тени в свет». Он считает, что старые стереотипы мужественности и женственности нуждаются в глобальном пересмотре. Качества, традиционно считавшиеся мужскими или женскими, на самом деле нужны и тем, и другим. Стремясь следовать образам настоящего мужчины или настоящей женщины, люди не могут полностью реализовать свой личностный потенциал, потому что попытка ориентироваться исключительно на «половые функции» нарушает личностную целостность. Амери-

канский профессор Уоррен Фарелл в книге «Миф о мужском могуществе» подчеркивает, что современным мужчинам трудно соревноваться, а то и противостоять женщинам, которых они так долго учились защищать и оберегать. Еще труднее отстраниться и отделить себя от них. Вся надежда на взаимопомощь. Мужчины мало-помалу перестанут относиться к женщинам только как к объекту сексуального влечения. Женщины перестанут относиться друг к другу только как к источнику материального благополучия. И мужчины и женщины будут относиться друг к другу только как к объектам и субъектам любви. «Я»

СВЕТЛАНА СЕНЕНКО, журналистка

Читайте статьи Светланы Сененко:
«Новая парадигма отцовства»
<http://www.zn.ua/3000/3855/50652/>
«Сила отцовской любви»
<http://www.zn.ua/3000/3855/36128/>
«Гормональный код отцовства»
<http://www.zn.ua/3000/3855/35623/>
«Где отцы лучше?»
<http://www.zn.ua/3000/3855/36200/>

Формування маскулінності у дітей шкільного віку

Дана стаття написана на основі емпіричних матеріалів моєї кваліфікаційної роботи (а саме, розділу 3) на здобуття ступеня магістра соціології «Гендерна соціалізація як процес формування маскулінних та фемінних ознак гендерної ідентичності» (2004 р., Національний університет «Києво-Могилянська академія»).

Якісне дослідження проводилося мною протягом жовтня 2003 р. в Ковельській гімназії №1 (Волинської обл.). Я прохала школярів написати есе будь-якого (на їхній власний розсуд) розміру на дану мною тему. Тематики я визначала, беручи до уваги вік школярів.

Таким чином, об'єктом мого якісного дослідження є три групи дітей:

- 1) молодшого шкільного віку (8–9 років);
- 2) середнього шкільного віку (12–13 років);
- 3) старшого шкільного віку (16–17 років).

Діти писали есе протягом одного уроку (45 хв.) в присутності вчительки, яка не втручалася в процес написання творів. Загалом, вони майже не спілкувалися між собою під час виконання завдання. Я, зі свого боку, не давала дітям жодних додаткових пояснень з приводу того, про що і як писати в есе. Діти були попереджені про анонімність та мету дослідження.

Предмет дослідження — інтерпретація дітьми гендерної ідентичності, як своєї власної, так і інших дітей (різної статі). У статті я обмежує аналізом думок лише хлопчиків про маскулінність і фемінність, використовуючи дослівне цитування з дитячих творів.

Сприйняття ґендерних ознак дітьми молодшого шкільного віку

Першим етапом мого емпіричного якісного дослідження було опитування дітей молодшого шкільного віку. Мета, переслідвана мною: довідатися, як ці діти сприймають свою гендерну приналежність, запитавши у них про їх оцінку своєї гендерної ідентичності. Тому я запропонувала дітям написати есе на тему: «Чому мені подобається бути хлопчиком/дівчинкою?» Реакція дітей була абсолютно позитивною, і вони охоче взялися виконувати завдання, яке забрало у них, в середньому, 30-40 хвилин часу. Отож, я отримала 28 есе (з них 16 — хлопчиків і 12 — дівчаток), написаних дітьми віком 8-10 років (переважна більшість — 9 років).

Таблиця 1
Думка хлопчиків про власну та протилежну статі

Найбільш поширені зауваги хлопчиків про переваги своєї статі	Найбільш поширені зауваги хлопчиків про недоліки «перебування дівчинкою»
1) Наявність та демонстрація зовнішньої фізичної ознаки — сили	1) Зовнішній вигляд — одяг, зачіска — неадекватні для хлопців
2) Можливість грати в рухливі ігри (в першу чергу, спортивні)	2) Негативна характеристика «жіночих» професій
3) Існування та переваги «чоловічих» професій	3) Абсолютно інший «ігровий світ»
4) Майстерність та вправність, здійснена самотужки	4) Скарги на прояв активності до хлопців з боку дівчат
5) Привабливий зовнішній вигляд	
Зауваги хлопчиків про недоліки своєї статі	Зауваги хлопчиків про переваги «перебування дівчинкою»
немає	1) Навчальна успішність у школі
	2) Окрім того, нейтральна оцінка традиційної жіночої ролі

Отже, як бачимо з Таблиці 1, хлопчики показали свою схильність визначати виключно позитивні риси власної гендерної приналежності. Дійсно, жоден з хлопчиків не написав, що йому не подобається бути хлопчиком, хоча такий варіант відповіді пропонувався. Натомість, більша частина хлопчиків (9 з 16) описували переваги своєї гендерної ідентичності, підкреслюючи при цьому також недоліки перебування в ролі дівчинки.

Спочатку детальніше звернуся до характеристики хлопчиками переваг «бути хлопчиком». З отриманих есе можна виділити 5 основних критеріїв (вони подані у Таблиці 1), які визначають переваги чоловічої статі, що їх вбачають автори творів.

По-перше, майже усі з них основним критерієм привабливості чоловічої статі вважають наявність сили. Хоча хлопці прямо не вказують, що це фізична сила, але з контексту цілком зрозуміло, що йдеться саме про неї, адже «мати силу», на думку хлопчиків, означає мати великі переваги, як-от: мати можливість захистити себе та інших (наприклад, дівчаток), бути енергійним та швидким, краще переносити біль, могли підняти

велику вагу, допомагати у важкій роботі, виконувати складні справи, могли все поремонтувати. Таким чином, найтипівішим поясненням того, чому хлопчикам подобається ідентифікувати себе саме з представниками чоловічої статі, є подібного роду відповіді: «Мені подобається бути хлопчиком, тому що хлопчики сильніше від дівчат».

На другому місці серед критеріїв привабливості «хлопчачі» (в першу чергу, спортивні) ігри та пов'язана з ними рухливість. У своїх відповідях хлопці їм також приділили достатньо багато уваги. Адже саме хлопчики можуть грати у футбол, плавати, гратися машинками, літаками, їздити на велосипеді, мотоциклі, машині, бігати, в тому числі швидко бігати, стрибати. Для хлопців є очевидним: «Всі хлопці люблять спорт». Окрім того, представники чоловічої статі надають ще й таке пояснення своїх переваг: «Мені подобається бути хлопчиком, бо у хлопця інстинкт гри». У дівчаток абсолютно інший «ігровий світ», що хлопці добре усвідомлюють і про що наголошують: «З хлопцями можна . . . погратися, а з дівчатами ні, бо дівчата граються ляльками».

По-третє, хлопчики розуміють, що вони матимуть змогу опанувати в майбутньому певні професії, які характерні саме для їх статі: мільйонер, дальнобійник, комп'ютерщик, столяр. «І ще мені подобаються професії для чоловіків, наприклад, мільйонер, дальнобійник, а для дівчат підходять такі професії, як повариха, продавець. Це легкі професії, вони для дівчат, я не уявляю дівчинку дальнобійником, бо на них дуже часто нападають бандити», — як написано в одного хлопчика. Тобто «жіночі» професії він вважає такими, що не несуть небезпеки та багатьох зусиль, — «легкими».

Також хлопчикам подобається те, що вони самотужки можуть продемонструвати свою майстерність і вправність, наприклад, полагодити машинку, велосипед, щось змайструвати. Щодо дівчаток, то ті, зі свого боку, здатні показати виконання традиційної жіночої ролі: «Дівчатка можуть наварити їсти, поприбирати».

На п'ятому місці у хлопчиків — гарний зовнішній вигляд. Але давайте подивимося, у чому він проявляється. У тому, що хлопчики, по-перше, гарно одягаються. Але це — «хлопчачий» одяг: ніяких платтячок та бантиків. Адже, натомість, «дівчачу» манеру одягатися хлопчики не сприймають як прийнятну для себе. Ось що один хлопчик написав про дівчат: «Вона вдіає плаття, а я не хочу вдівати плаття». По-друге, хлопчики «гарні», адже вони спортивні. Причому зовнішність є результатом захоплення спортом: «Якщо хлопець займається спортом, він стає гарний».

Натомість, хлопчики назвали ще низку ознак маскулінності (не зазначених у Таблиці 1), що їм до вподоби, а саме: відповідальність, роботящість, нелінивість, розум, дбайливість. Один хлопчик аргументував своє вподобання наступним чином: «Мені подобається бути хлопчиком, бо хлопчики ходять посівати, а дівчатка ні». Це свідчить про те, що він вже досить чітко усвідомив, що роль посівальника на Різдва́ні свята у суспільстві традиційно виконували і продовжують це робити виключно представники чоловічої статі, і бачить у цьому переваги своєї гендерної приналежності.

Загальний висновок: Усім без винятку хлопчикам подобається бути представниками чоловічої статі, і вони в жодному разі не хотіли б належати до жіночої статі. Діти молодшого шкільного віку сприймають гендерну приналежність радше за зовнішніми атрибутами: одягом та силою, менше акцентуючи увагу на внутрішні характеристики. Маскулінність та фемінність

постають як видимі зовнішні категорії, наслідування яких є очевидним та обов'язковим.

Ставлення до маскулінних та фемінних рис дітей середнього шкільного віку

*Краса країни — це жінки, а сила країни — це чоловіки.
З есе школярки, 12 років*

Інша вікова група — діти середнього шкільного віку (12–13 років) — писала есе на тему: «За що мені подобаються/не подобаються хлопці/чоловіки, дівчата/жінки?» Моею метою у даному випадку було виявити сприйняття дітьми рис маскулінності та фемінності, а також визначити, які чоловічі та жіночі ознаки вони вважають позитивними, а які — негативними. Таким чином, я отримала 28 есе (11 — від хлопчиків, 17 — від дівчаток віком, в середньому, 12 років), в яких охарактеризовано кожену статтю та висловлено свої вподобання стосовно притаманних їй ознак.

Ознаки чоловічості/жіночості, які до вподоби чи навпаки хлопцям, подані у Таблиці 2 (вказано лише три основні ознаки в порядку спадання переваг).

Таблиця 2
Впдодобання хлопчиків стосовно ознак маскулінності та фемінності

Позитивна думка хлопчиків про представників своєї статі	Негативна думка хлопчиків про представників своєї статі
1) дружні стосунки за інтересами	1) прояви жорстокості
2) сила та фізична витривалість	2) є соціальними дев'янтами
3) цілеспрямованість	
Позитивна думка хлопчиків про представниць протилежної статі	Негативна думка хлопчиків про представниць протилежної статі
1) зовнішня краса, врода	1) емоційна нестійкість
2) розум, успішність у навчанні	2) невизначеність
3) хороші риси характеру	3) егоїзм

В описах своєї статі хлопчики схильні більшою мірою вказувати на риси маскулінності, які їм подобаються, ніж на ті, що не подобаються. Хоча, на відміну від дітей віком 8–9 років, старші хлопці (12–13 років) вже бачать принаймні якісь негативні риси своєї гендерної ідентичності. Але спочатку опишу ті ознаки маскулінності, які хлопчикам до вподоби. Загалом серед них можна виділити ті, що згадуються найчастіше.

По-перше, хлопчики знову ж таки (подібно до вже проаналізованої раніше групи дітей молодшого шкільного періоду) виявляють гомосексуальність у дружніх стосунках. Велику увагу вони приділяють дружбі з іншими хлопцями, вказуючи на особливості цієї дружби. Зокрема, в першу чергу, з хлопцями можна пограти в різні ігри (як спортивні, так і комп'ютерні). Тобто, хлопці вказують на дружбу за інтересами, де інтерес проявляється чи то у спільному захопленні якоюсь справою (спортом), чи то у спільній активності та діяльності. Таким чином, хлопці описують себе як таких, що є «дружніми». Однак дехто з хлопців вважає, що дружні стосунки не є гендерно диференційованими: «Іноді друзі бувають хороші, а іноді ні. Справжній друг може бути і хлопець, і дівчина». Однак жоден хлопець не описав негативних сторін дружніх зв'язків, до яких вдаються хлопці. ➤

По-друге, хлопцям до вподоби наявність фізичної сили та пов'язаної з нею фізичної витривалості. Хоча вони, разом з тим, порівняно з молодішою віковою групою, ставлять значно менший наголос на цю ознаку маскулінності. Хлопцям подобаються представники своєї статі за те, що вони мають більше сили, також є більш фізично витривалими, адже вони займаються спортом та фізичною працею. Інколи поняття сили вони надають більш широкого значення, як-от: «Мені подобаються чоловіки, тому що в чоловіках вся сила», — вказуючи на те, що маскулінність є символом міцності та могутності. Окрім того, поряд з фізичною витривалістю хлопці також загадують емоційну витривалість (стійкість), що передбачає здатність не проявляти свої емоції: «Хлопці не нитють, як буває у дівчат».

По-третє, ця фізична та емоційна витривалість сприяє тому, аби представники чоловічої статі відзначалися цілеспрямованістю. Хлопцям подобається, що вони «мають свій характер», у своїх прагненнях досягають мети, що означає: «Хлопці, якщо захочуть щось зробити, вони це зроблять». Окрім того, вони майже завжди дотримують дане слово. Однак, це в жодному разі не варто узагальнювати. Адже навіть самі хлопці роблять певні поправки, на зразок: «звісно, дивлячись, який у них характер».

Разом з тим, хлопці виділяють наступні риси маскулінності, які їм до вподоби: традиційно чоловічий зовнішній вигляд (коротке волосся, високий зріст), охайність. Як зазначив один хлопець, «хлопці бувають справжніми джентельменами». Тобто прояв уваги та турботи до представниці протилежної статі також трактується окремими хлопцями як позитивна риса маскулінності.

Деякі хлопці звертають увагу на негативні риси маскулінності. І хоча це поодинокі випадки, але вони є. Перш за все, хлопці можуть не подобатися тому, що інколи виявляють забагато агресії: «Вони дозволяють піти на жорстокість до когось». Також, згідно з думкою одного з представників чоловічої статі, соціальними дев'янтками виступають радше хлопці, принаймні, для більшості з них притаманні не схвалювані суспільством риси поведінки, вони є «наркомани чи геї, алкоголіки».

Ставлення хлопців до дівчат є достоту іншим. По-перше, хлопці значно активніше висловлюють свою думку про те, чим їм подобається або, навпаки, не подобається представниці протилежної статі. По-друге, їх впоодання стосовно дівчат відрізняються від тих, що стосуються своєї статі. Тому варто розглянути детальніше ті ознаки феміністичності, які подобаються чи не подобаються представникам чоловічої статі (коротко вони вказані та проранжовані у Таблиці 2).

Переважаюча більшість хлопців вказує на зовнішню красу дівчат. Вони називають дівчат гарними (інколи навіть дуже гарними), з гарним довгим волоссям, адже дівчата «дбають про себе», тобто плекають свою вроду, на яку протилежна статя так активно звертає увагу. Також дівчата мають привабливий зовнішній вигляд, є сучасними, що хлопцям не може не бути до вподоби. Однак, думки хлопців не завжди збігаються. Дехто, наприклад, не дуже схвально стверджує (протиставляючи хлопців, які цікавляться «спортом та фізичною працею»), що дівчата займаються «своєю подобою і вродою».

По-друге, привертає увагу те, що в дівчат хлопцям подобається не лише краса, але і їхній розум. Адже вони називають дівчат навіть не просто розумними, а дуже розумними, які «можуть, якщо захочуть, добре вчитися».

Також представники чоловічої статі вказують на риси характеру представниць жіночої статі, які «майже не мають поганих

рис характеру.» Хлопці не конкретизують, які саме риси характеру їм до вподоби, натомість лише просто пишуть: «Дівчата мені подобаються характером».

Разом з тим, хлопці подають ціле віяло ознак феміністичності, які їм імпонують. Зокрема, дівчата красиві не лише «своєю вродою», але й «душею». Вони також добрі, ввічливі, більшість — дружині. Дівчата подобаються декому з хлопців ще й тим, як вони ставляться до хлопців, а також тим, що вправно виконують свою традиційну роль домогосподарки, підтримуючи «сімейне благо».

Однак поряд із цими впооданнями, існують також риси феміністичності, які хлопці не схвалюють. На першому місці стоїть емоційна нестійкість — невміння стримувати свої емоції. Дівчата їх відкрито демонструють усьому загалу, тому вони не подобаються, бо «більшість з них плакати». Дівчата ще й «дуже швидко ображаються», є «ябдами». Окрім того, представниці жіночої статі характеризуються невизначеністю. Вони «завжди чогось хочуть», до того ж самі не знають чого. Інколи можуть досить нахабно себе поводити: «Завжди все забирають собі без дозволу». Також хлопцям не подобаються егоїстичні дівчата, які «думають тільки про себе», ледачі та неакуратні дівчата. І, нарешті, подібно до хлопців, дівчата також бувають соціальними дев'янтками: лезбійками та повіями, на що вказав один з хлопців.

Хоча хлопці значно більше вказали негативних рис феміністичності, ніж маскулінності, деякі з них захопливо відгукуються у своїх узагальнюючих твердженнях про представниць протилежної статі: «Дівчата мені подобаються за те, що вони ... одним словом, класні»; «Більшість з них гарні і сучасні, ... дружині і круті». То ж чи є дівчата разюче відмінними від хлопців? На це запитання відповіддю може бути думка одного представника чоловічої статі: «Дівчата — протилежна статя. Не всі, але деякі так».

Загальний висновок: Діти віком 12—13 років є більш «обізнаними» про риси маскулінності та феміністичності. І хлопці, і дівчата описують не лише позитивні ознаки своєї статі, а й негативні, демонструючи вже сформовані гендерні образи (хоча часто-густо стереотипізовані) як наслідок, в першу чергу, досить тривалого періоду вторинної соціалізації — навчання в школі.

Ідеальні типи маскулінності та феміністичності

Третя досліджувана мною вікова група — діти старшого шкільного віку, які мають 16—17 років (два одинадцяті класи зазначеного раніше навчального закладу). Вони отримали завдання написати есе на тему: «Мій образ ідеального чоловіка/жінки». Обираючи саме цю тему, я мала на меті, по-перше, дослідити ставлення підлітків до ідеальних типів маскулінності та феміністичності, по-друге, отримати характеристику цих так званих «ідеальних ознак» обох статей і, по-третє, прослідкувати гендерні особливості при визначенні ідеалів маскулінності та феміністичності. Дітей майже не збентежило прохання описувати не лише протилежну статю, але й свою. Тому переважно більшість висловили свою думку про обидві статі. Таким чином, в результаті я отримала 42 есе (12 — від хлопців та 30 — від дівчат) з описами ідеальних образів.

Ідеальні образи очима представників чоловічої статі. Насамперед, слід зауважити, що з 12 хлопців четверо не написали про свою статю. Притому лише один з них пояснив свою відмову описувати ідеальні маскулінні риси: «Про чоловіків писати не буду, бо не знаю». Інші ж або писали спочатку загалом про всіх людей, а потім про жінок, або ж просто, без будь-яких роз'яс-

нень, обмежилися лише роздумами про ідеальні риси феміністичності.

Деякі хлопці висловлювалися про своє бачення ідеалу. Зокрема, вони звертали увагу на нереальність ідеального образу: «Ідеальних людей не існує», — чи на його індивідуальність, винятковість для кожної людини: «Та в кожного свій ідеал», — чи на свою некомпетентність у даному питанні, зумовлену відсутністю життєвого досвіду: «Можливо, у 16 років ще рано судити про ідеальних людей». Однак до ідеального образу варто прагнути: «... це й є тим, до чого багато хто прагне». Хоча дехто вважає, що «багато людей не прагнуть стати ідеальною людиною».

Бачення хлопцями ідеального чоловічого/жіночого образу відображене у вигляді переліку найважливіших для них рис маскулінності та феміністичності в Таблиці 3 (де подано по 5 основних характеристик кожної статі у ієрархічній послідовності).

Таблиця 3
Ідеальні ознаки маскулінності та феміністичності очима хлопців 16—17 років

Характерні риси ідеальної жінки	Характерні риси ідеального чоловіка
1) Приваблива зовнішність 2) Душевна краса, моральні якості 3) Розум 4) Навички спілкування (увага до чоловіка), повага до нього 5) Працьовита дружина, гарна матір	1) Сильний, спроможний захистити жінку 2) Душевна краса, моральні якості 3) Приваблива зовнішність 4) Вміння заробляти гроші 5) Розум

З таблиці видно, що три ознаки — фізична та духовна краса, розум — є гендерно нейтральними, однак з певною поправкою на пріоритетність стосовно певної статі. Розглянемо ці ознаки по порядку.

Майже усі хлопці вбачають ідеал жінки у привабливій зовнішності. Ідеальна жінка повинна бути гарною, красивою, вродливою, сексуальною, привабливою, мати відповідну гарну жіночу фігуру, мелодійний голос, гарне тіло. Для деякого є важливим, аби було «обов'язково щось дуже привабливе (напр. погляд)». Натомість, один хлопець у своєму есе обмежився вказати лише детальним описом жіночої зовнішності з точки зору її сексуальної привабливості: «Вона має бути з великими сиськами, з файною дупою. Зріст від 1 м 70 до 1 м 85. Тобто має мати гарну фігуру. Має бути в міру розумна. Вага від 65 кг до 75 кг. Пішні губи, довгі ноги». Автор цього есе пояснив таке своє впоодання особливості власної гендерної приналежності: він — хлопець, і це природно, що йому подобаються гарні дівчата.

Однак подібного роду впоодання є радше поодиноким винятком, ніж поширеним явищем. Для переважної більшості представників чоловічої статі поряд з фізичною красою жінок, яка все ж таки займає першу позицію, йде «краса душі», тобто певний набір моральних якостей особистості. Ідеальна жінка має бути доброю, чуйною, чуттєвою, привітною, доброзичливою, розумною, чесною, порядною, серйозною, ввічливою. Вона чесна перед собою та оточуючими, «не приховує своїх недоліків або ж намагається зробити їх менш помітними». Дехто зазначає, що жінка не повинна мати поганих звичок: «Також дуже важливо, щоб вона не курила, не вживала наркотики, алкоголю (у великій кількості)». Таким чином, для більшості об'єктів мого дослідження «основна якість жінки — краса фізична і духовна», тобто ідеальна жінка «повинна бути ідеальною як з фізичної, так і з моральної точки зору».

Окрім того, хлопці ці дві важливі ознаки для ідеального образу феміністичності використовують також у своїх характеристиках відповідного маскулінного образу. По-перше, згідно з думкою самих же представників чоловічої статі, ідеальний чоловік також повинен мати привабливу зовнішність: доглядати за своїм тілом, бути вродливим чи симпатичним, високим, в міру «накачаним,» мати відповідну чоловічу фігуру, широкі плечі. До цього всього не завадить «гарна посмішка і очі з веселим живим блиском». Постає запитання: для чого хлопцям бути красивими? Відповідь є достатньо простою: «Ідеальний чоловік ... обов'язково повинен приваблювати жінок». По-друге, не менш важливим для ідеального маскулінного типу є особистісні моральні якості, те, що можна назвати «душевною красою». Отож, ідеальний чоловік має бути добрим, добродушним, співчутливим, благородним, відкритим, любити ближніх, мати гідність, тобто поєднувати «всі хороші якості».

Але фізична та духовна краса в переліку пріоритетів ідеальних маскулінних ознак йдуть після такої риси маскулінності, як наявність сили та можливість захищати жінок, що посідає перше місце. Хлопці усвідомлюють, що ідеальний чоловік має бути, в першу чергу, сильним, сміливим, мужнім, щоб мати змогу оберігати жінок, заступитися за них, коли це буде потрібно. Для цього йому не завадило б «стати майстром спорту по кікбоксінгу або хоча б з боксу», або просто «займатися спортом».

Третя гендерно нейтральна ознака — розум — однаковою мірою важлива як для ідеального чоловіка, так і для жінки. Обое мають бути розумними, освіченими, ерудованими, інтелектуально розвиненими. Цікавими є зауваги хлопців з приводу конкретної статі. Зокрема, про жінок один написав: «Основним моїм критерієм є тонке сприйняття світу, а воно неможливо без певного об'єму попередніх знань. Особливо я ціную в дівчині обізнаність в питаннях філософії, теології та ін. Тонке сприйняття світу включає в себе цінування багатьох аспектів життя: мати свій улюблений напій, страву, манеру одягатися, пору року та ін. (особливий вид літератури)». Натомість, інший про чоловіків висловив наступну думку: «Ідеальний чоловік повинен мати хоча б одну вищу освіту».

Однак, окрім сили та захисту жінок для ідеальних чоловіків є притаманною ще одна особливість — вміння заробляти гроші. Ідеальний чоловік повинен мати «гарну роботу», аби матеріально забезпечувати свою сім'ю — «дбати про сім'ю». Поряд йде така риса, як «умілість», тобто чоловік повинен ще й бути «майстром на всі руки».

Цій традиційній чоловічій ролі матеріального забезпечення родини відповідає жіноча роль працьовитої дружини-домогосподарки та гарної матері (що є так званим образом Бергінні). Отож, для чоловіків важливо, щоб жінка була «працьовитою», любила працювати, «виконувати жіночу роботу», доглядала за дітьми, була для них «гарною матір'ю». Дехто прямо зізнається в своєму традиційному баченні жіночої ролі: «Я вважаю, що жінка не повинна працювати. Свій ідеальний образ жінки я бачу перш за все як образ домогосподині». Хоча для представників чоловічої статі це важливішим є те, аби представниці протилежної статі володіли гарними комунікабельними навичками, була простою у спілкуванні, відкритою, цікавою, дружньою, тобто «гарною співрозмовницею». Також бажано, щоб вона приділяла увагу своєму чоловікові, ставилася з повагою до нього та до інших, враховувала почуття та інтереси ближніх, надавала підтримку у скрутну хвилину. ►

Згідно з думкою одного хлопця, «вона повинна поважати свого чоловіка і робити все, що задовольняє і чоловіка, і жінку». Тобто маємо певне взаємодоповнення суспільних ролей: чоловік надає жінці захист (як фізичний, так і матеріальний), натомість вона йому — емоційну підтримку і турботу.

Загалом для бачення хлопцями ідеальних образів маскулінності та фемінності характерним є сприйняття традиційного розподілу гендерних ролей у суспільстві на додаток до подібних поглядів на фізичну і духовну красу та розум (з певними особливими пріоритетами щодо їх важливості для окремої статі). Важливість, в першу чергу, зовнішньої краси для ідеального жіночого образу та сили і мужності для чоловічого свідчить про закріплення образів маскулінності та фемінності, засвоєних ще протягом попередніх етапів гендерної соціалізації. Хоча на даному етапі соціалізаційного процесу відбулося також розширення діапазону сприйняття гендерної ідентичності, додалися нові ознаки, що характеризують радше внутрішній (прихований) світ особистості, ніж зовнішні (видимі) його прояви.

Таким чином, підбиваючи загальні підсумки після аналізу усіх трьох груп дітей різного вікового періоду, варто згадати той процес, який сприяє формуванню сприйняття маскулінних та фемінних ознак. Дійсно, на прикладі написаних дітьми есе можна переконатися, яким чином і наскільки відбуваються зміни у визначенні дітьми власної гендерної ідентичності, у закріпленні відповідних маскулінних чи фемінних поведінкових зразків, у закріпленні традиційних суспільних стереотипів, у поглибленні гендерної диференції тощо. Процес вторинної соціалізації поступово формує наше сприйняття як своєї, так і протилежної статі, що, як ми мали змогу переконатися, не є однаковим протягом різних життєвих періодів. «Я»

ТАМАРА МАРЦЕНЮК
магістр соціології, старший викладач кафедри соціології
Національного університету «Києво-Могилянська академія»

Чоловічі студії — нова дисципліна для українських вузів

Вже два роки поспіль, починаючи з 2006 р., у Львівському національному університеті ім. І. Франка для магістрантів спеціальності «Соціологія» та «Культурологія» викладається курс «Маскулінності» — курс, що має на меті ознайомити із основною проблематикою у сфері сучасних чоловічих студій. Цей курс є однією із перших в Україні спроб розпочати обговорення проблем маскулінності на академічному рівні. Його перевагою є те, що він не лише пропонує ґрунтовну теоретичну базу, що підкріплюється прикладами емпіричного дослідження різноманітних аспектів чоловічого досвіду та ідентичностей, а й в більшості випадків звертає увагу на особливий досвід маскулінностей в українському суспільстві.

Чоловічі студії як наукова дисципліна значною мірою в своїй появі завдячують гендерним дослідженням та квір-студіям (вивчення традиційних та нетрадиційних сексуальностей та сексуальних ідентичностей), що отримали поштовх до свого розвитку внаслідок другої хвилі фемінізму у 60-х рр. XX ст. у західних країнах. Первинна увага гендерних студій до дослідження жіночого досвіду була пов'язана з намаганням подолати андроцентризм (репрезентацію виключно чоловічого досвіду та перспективи), який був притаманний для більшості соціальних та гуманітарних наук. Тому одним із завдань гендерних студій було і залишається сприяти переосмисленню того, що розуміється як знання, та доповнення цього знання жіночою перспективою, таким чином сприяючи його гендерній нейтральності. Це мало на меті подолати «невидимість» жіночих соціальних ролей та досвіду, а також сприяти приверненню громадської та наукової уваги до проблеми гендерної нерівності та подвійних стандартів, які залишаються актуальними для більшості сучасних суспільств. Водночас внаслідок цього в гендерних студіях виникає неминучий дисбаланс на користь дослідження жінок та різноманітних аспектів фемінності при практичному ігноруванні маскулінного досвіду. Головна проблема такої гендерної перспек-

тиви полягала у неврахуванні того, що хоча чоловіки практично завжди були у фокусі уваги соціології та інших соціогуманітарних наук, вони в більшості випадків розглядалися не як гендеризовані, а як узагальнені суб'єкти, що репрезентують універсальний людський досвід. Це упущення згодом усвідомлюється, визнається і переосмислюється, чому сприяє, з одного боку, зростання наукового інтересу та кількості праць з проблем маскулінностей, починаючи з 1970-х рр. Найбільш відомими дослідниками в цій ділянці вважаються Р. Коннелл (R. Connell), М. Кіммел (M. Kimmel), М. Месснер (M. Messner) Дж. Херн (J. Hearn), І. Кон тощо. З іншого боку, академізації чоловічих студій сприяє активізація чоловічих рухів та громадських організацій, які борються за права чоловіків (Men's Liberation Movement, National Organization of Men Against Sexism (NOMAS) та інші). Зростання соціологічного зацікавлення проблемами маскулінності пов'язане із значними соціальними змінами, що сприяють зміні соціокультурних уявлень про маскулінність. До них зокрема відносять зміну характеру праці, яка в контексті постіндустріального суспільства нівелює значення фізичної сили, що часто була ґрунтована прерогативою чоловіків у сфері праці; активне залучення жінок до оплачуваної роботи, що зменшує значущість ролі чоловіка як єдиного сімейного годувальника та голови сім'ї; проблематизація нормативної гетеросексуальної орієнтації чоловіків, що ставиться під сумнів рухом за визнання прав гей-меншин (ЛГБТ-спільнот); переосмислення чоловічого тілесного досвіду та зростання важливості зовнішньої привабливості чоловіків, що стимулюється сучасною рекламою (досвід метросексуальності) тощо. Проблема ідентичності переживання невідповідності традиційних уявлень про «справжню» маскулінність умовам та новим ідеалам сучасності та складність їх реалізації, що в крайніх випадках може набувати вияву деструктивних практик, отримує назву «кризи маскулінності». Це одна з центральних проблем аналізу сучасних чоловічих студій.

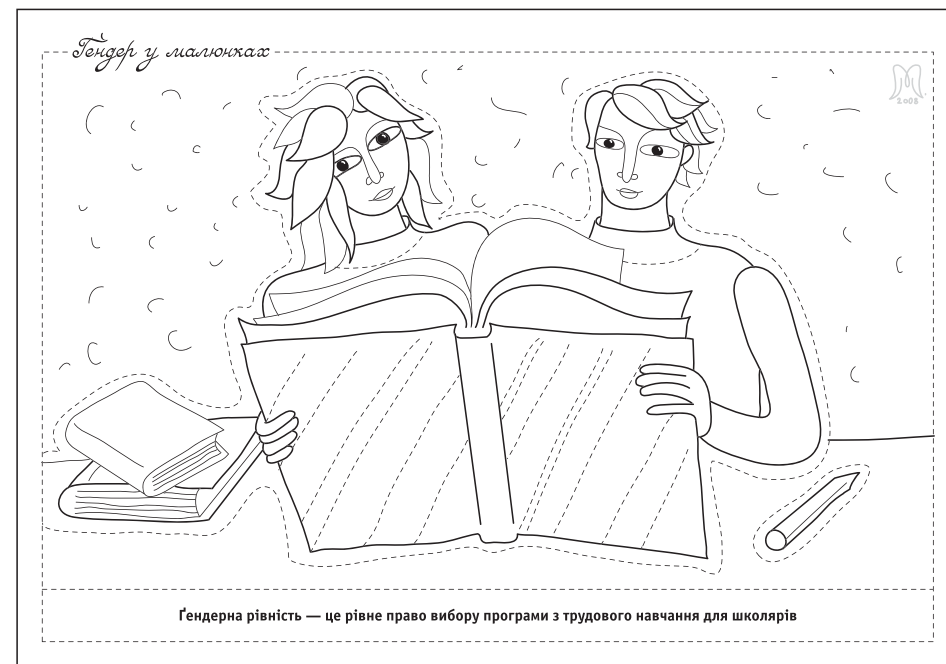
Курс «Маскулінності» розроблений з метою допомогти перестати сприймати маскулінність як даність — очевидну, однозначно визначену та незмінну. Маскулінність пропонується розглядати крізь соціологічні лінзи, звертаючи увагу на соціальні практики її втілення. Головною метою цього курсу є стимулювати критичний аналіз та дискусію соціальних/культурних значень маскулінності, проблем конструювання маскулінних ідентичностей та варіювання чоловічих досвідів, обумовлених віком, сексуальною орієнтацією, національною приналежністю, соціальним статусом тощо.

Розгляд маскулінності в межах курсу ґрунтується на двох основних засадах. По-перше, це усвідомлення того, що, окрім анатомічного та фізіологічного визначення маскулінності, її розуміння обумовлюється низкою соціально-культурних уявлень про те, що означає бути чоловіком, і аби відповідати цим уявленням, чоловіки повинні постійно конструювати та підтверджувати свою відповідність цим ідеям маскулінності через множини соціальних практик. Тобто в більшості випадків йдеться не про те, щоб «бути маскулінним» (being masculine), а про те, щоб «творити маскулінність» (doing masculinity). По-друге, це визнання уявлень про маскулінність мілливими, а також індивідуально, соціально, культурно та історично обумовленими та наголошення на існуванні множинних уявлень про розуміння суті чоловічого буття. Тому йдеться не про маскулінність, а про маскулінності у множині. Значна увага приділяється розгляду різних розумінь того, що означає бути чоловіком, та соціальним наслідкам таких уявлень. Особливий наголос робиться на розгляді змін, які відбуваються у визначенні маскулінних ідентичностей та сприйманні чоловіками цього процесу. Більшість тем торкаються розгляду різних аспектів радянського та пострадянського досвіду мас-

кулінності. Цей курс звертається до обговорення низки теоретичних підходів до розгляду маскулінностей та їх застосування у практичних дослідженнях та міні-проектах, спрямованих на вивчення різних аспектів маскулінності. Загальна логіка викладання полягає у ознайомленні із основними концепціями, дебатами та методологічними підходами до аналізу проблем маскулінностей та подальшому їх застосуванні у розгляді більш конкретних тем курсу. В рамках курсу передбачено ознайомлення з наступними темами: «Особливості соціалізації чоловіків», «Маскулінності: радянський та пострадянський досвід», «Чоловічі рухи та маскулінізм», «Здоров'я чоловіків та деструктивні практики маскулінності», «Маскулінність і спорт», «Батьківство», «Гомосексуальність як альтернативна маскулінність», «Конструювання маскулінності у мас-медіа», «Виміри чоловічої тілесності та сексуальності» тощо. Цей курс сприяє усвідомленню того, яким чином відбувається репродукція та руйнування гендерних, маскулінних дискурсів (нормалізованих уявлень про те, що означає бути чоловіком), а також того, який вплив це має на особистісні ідентичності. Передбачається також, що це стимулюватиме студентів бути більш гендерно-чутливими та толерантними у міжособистісному спілкуванні, а також більш поміркованими та виваженими в своїх оцінках гендерних аспектів соціальних відносин. «Я»

ТЕТЯНА БУРЕЙЧАК

кандидат соціологічних наук, асистент кафедри історії та теорії соціології Львівський національний університет ім. І. Франка

Мужчина №1

Почему-то принято считать, что отец — главный человек для сына, а если родится девочка, то она — мамина радость и забота. Потому что мама учит девочку быть женщиной. По-моему, это не так. В жизни каждой девочки есть Мужчина №1. Чаще всего — отец, но, случается, эту роль приходится взять на себя дедушке, старшему брату, учителю, просто другу матери. Именно от него, первого мужчины, зависит, как сложится ее дальнейшая женская судьба.

«Она же девчонка!»

Не так давно мы с мужем встретили своего давнего знакомого Сашу, с которым не виделись почти полтора десятка лет. После обычных расспросов о работе, жилье и прочих бытовых вещах разговор зашел о детях. Мы рассказали, что у нас уже двое сыновей. Оказалось, что Саша с женой так и не решились на второго ребенка. Я подсчитала в уме — когда я была беременна стар-

шего сына, единственной Сашиней дочери Машеньке было года два с половиной. Ныне моего красавца, в те далекие времена уютно сидевшего в животе, уже густо обсыпали юношеские прыщи, и заканчивает он, ни много ни мало, восьмой класс — значит, Машенька и вовсе стала взрослой девицей, которая в этом году должна школу закончить. «А куда дочка поступать собирается?» — поинтересовалась я у Саши.

Дальше последовал чудовищный, с моей точки зрения, монолог: «Поступить? А зачем ей вообще куда-то поступать? Она же девчонка! Еще год-другой — и замуж выскочит. Она что должна уметь — по магазинам сходить,

поесть приготовить. Ну я не знаю, что еще — по салонам красоты пошляться: маникюр, там, прическа и все такое... На кой ей это образование сдастся? По-моему, девочке оно вообще ни к чему». Поймав рукой и поставив на место свою отвисшую челюсть, я попыталась возразить: «Предположим, твоя дочка выйдет замуж... не очень удачно. Если она, не дай Бог, расстанется с мужем, и у нее к тому времени будут дети, то, скорее всего, они останутся с ней. И что, скажи на милость, ей делать тогда? Ни образования, ни специальности хорошей. В общем, никаких гарантий того, что она сможет самостоятельно обеспечить будущее — свое и детей. Но даже если замужество будет удачным — ты хочешь, чтобы твой единственный ребенок всю жизнь был зависим от кого-то?»

Ответные аргументы я даже приводить не хочу. Суть их сводилась к тому, что девочки — дуры, их интересуют только модные шмотки, музыкальные клипы и примитивные сериалы, и пытаются вбить в голову девочке что-то умное — напрасная трата времени. Спорить с Сашей было бесполезно, и я замолчала. Он принялся рассказывать мужу о своей работе на заводе, производящем не то радиоприемники, не то утюги. Это была крутая мужская работа, требующая незаурядного ума: а ну как перепутаешь детали и припаяешь их не там, где положено?

Разговор с давним приятелем долго не давал мне покоя. Я вспоминала, как Саша обнимал и расцеловывал маленькую Машеньку. И знала: Маша — не только единственный, но и, вроде бы, ЛЮБИМЫЙ ребенок этого отца. Тогда почему?.. В голову приходило только одно объяснение: Саша страдал от ущемленного самолюбия оттого, что у него, тридцатипятилетнего мужчины, диплома нет, и мысль о том, что юная девочка может оказаться образованнее и успешнее него, пересиливала отцовские чувства. Утоляя свои комплексы за счет ребенка, он, возможно, не задумывался о том, что ломает дочери жизнь.

Посланец «большого мира»

О важной роли отца в воспитании ребенка уже писано-переписано. Тем не менее, возьму на себя труд напомнить еще раз эти важные вещи. Приверженцы классического психоанализа считали, что в первые два года жизни наиглавнейшим человеком для ребенка является мать. Но современные исследования показали, что участие отца в воспитании даже для грудного младенца имеет огромное значение. В это время ребенок действительно неразрывно спаян с матерью, можно сказать, слит с ней в единое целое. Отец как бы разрывает эту связь, показывая, что кроме уютного домашнего мирка существует еще и большой мир. Психологами было замечено, что даже младенческие игры с отцом отличаются от того, как ведет себя с малышом мать. Папы не только затевают с детьми более шумные и деятельные игры — они предоставляют даже грудным младенцам куда больше свободы, позволяя им ползти, куда хочется, трогать все, что интересно малышу. Такое поведение отцов дает мощный толчок для интеллектуального развития ребенка, день за днем помогая ему открывать мир вокруг себя.

В чем психоаналитики правы — это в том, что фигура отца приобретает огромное значение малыша старше двух лет. В это время происходит половая идентификация ребенка. Именно в возрасте от двух до пяти у мальчиков, начинающих понимать, что они — мужчины, проявляется так называемый Эдипов комплекс (ревность к отцу), а девочки буквально влюбляются в папу, который олицетворяет для них мужской мир вообще. «Когда я вырасту, выйду замуж за папочку», — такую фразу часто можно услышать от какого-нибудь малолетнего чуда. Образ отца буквально впечатывается в сознание девочки как некий эталонный образ мужчины. И не исключено, что всю оставшуюся жизнь она будет сверять всех мужчин, встречающихся на ее пути, с этим эталоном.

Вторая очень важная фаза взаимоотношений с отцом для девочки наступает в период полового созревания. С одной стороны, в это время подростки (и девочки в том числе) часто отдаляются от родителей. И это нормально. С другой стороны, именно в это время

девочка по-настоящему начинает ощущать себя женщиной. И отцу нужно проявлять максимальную тактичность: именно его одобрение и восхищение помогут юной девушке в дальнейшем ощутить себя красивой, привлекательной, значимой, умной... список можете продолжить сами. Для девочки-подростка, страдающей от неуверенности, переживающей из-за мнимых недостатков фигуры и реальных прыщей на носу, слово отца может стать решающим. Помню, как однажды, лет в пятнадцать, я, вывернув шею, критически рассматривала свое отражение в зеркале и приходила в ужас от размеров той части тела, которая находится ниже поясницы: «95 сантиметров в объеме, какой кошмар!!!» Дошло до того, что я разревелась. Папа, увидев, как я лью горькие слезы, встревожился: «Что случилось?» — «Па-а-а, у меня такая толстая за-а-адница», — провела я. — «Так этому радоваться надо!» Мне показалось тогда, что папа просто утешает меня. Откровенно говоря, я ему не поверила. Но удивительное дело — мне почему-то стало нравиться собственное отражение в зеркале...

Но, как по мне, оценка отцом внешности дочери — вещь все-таки второстепенная. Отец может до небес расхваливать красоту своего дитяти, но при этом внушать ей, что женщины всегда суждено находиться на вторых ролях, что место ее — на кухне, что девочки по определению тупее мальчиков — в общем, все те глупые и опасные предрассудки, которые наш приятель Саша вдалбливал в головы своей дочери Машеньке. Опыт показывает, что женщины, выросшие под таким отцовским прессингом, действительно всю жизнь проводят с ощущением собственной никчемности и второсортности, даже не пытаются доказать кому-нибудь обратное. Они с блеском оправдывают ожидания и прогнозы своих любимых папочек...

Напоследок мне (типичной «папиной дочке», между прочим) хотелось бы еще раз напомнить мужчинам — не только отцам девочек, но и их дядям, дедушкам, друзьям, учителям: не забывайте, что в чем-то маленьком сердечке вы можете занимать место Мужчины №1. Будьте достойны этого места. **«Я»**

ЛЮДИЛА ЗАГЛАДА

<http://zaglada.livejournal.com/5908.html>

«Відповідальне батьківство»

1—2 квітня 2008 р. в Києво-Могилянській Академії відбувся науково-практичний семінар «Відповідальне батьківство», під час роботи якого запрошені експерти зі Швеції поділилися своїм досвідом вирішення однієї з важливіших для суспільства гендерних проблем, а саме — відповідального батьківства.

Учасники семінару дізналися багато чого нового про те, що шведські татусі не тільки мають можливість доглядати своїх маленьких діточок, але ще й залюбки це роблять. І що шведські мами не тільки мають державну допомогу в догляді за немовлятами, а ще й роблять кар'єру.

Швеція відома своїми успіхами в досягненні гендерної рівності в суспільстві. При тому самі шведи не вважають, що всі проблеми вже вирішені. І називають ті ж самі, про які говоримо ми, українці: дуже високий відсоток випадків насильства проти жінок, «скляна стеля», що не дозволяє зробити жінці кар'єру та отримати достойну зарплатню, низьке в порівнянні з чоловіками представництво жінок у бізнесі. Великою проблемою суспільства вони вважають те, що чоловіки не завжди використовують відпустку з догляду за дитиною, яку їм надає держава. Шведи вважають, що різні проблеми, що існують в суспільстві, мають одне коріння, і воно саме в гендерних стереотипах, які продовжують існувати в людській свідомості.

В презентації, що представив Деніс Кульман, представник Омбудсмена з рівних можливостей, 10 причин того, чому варто взяти відпустку з огляду за дитиною:

- Ти — нормальний та відповідальний чоловік.
- Ти маєш законне право скористуватися відпусткою.
- Ти скоро знову повернешся до роботи.
- Ти не є «незамінний».
- Ти отримаєш можливість краще збалансувати своє життя.
- Ти навчишся краще справлятися зі стресами.
- Ти опануєш мистецтво імпровізації.
- Ти станеш дипломатом.
- Ти отримаєш навички вільного розвитку

«Тато-школи» в Україні

З народження починається життя нової людини. З народження починається життя справжньої родини. Родини повної, яка складається тепер не тільки з чоловіка та дружини, а також і з новонародженого малюка. Але і до народження, перебуваючи у материнській утробі, майбутня дитина здатна сприймати навколишній світ, може на нього реагувати і запам'ятовувати його вплив. Ці емоції формують відчуття емоційного благополуччя (або неблагополуччя) майбутньої дитини. Пологи як одне з перших сильних переживань малюка запам'ятову-

А як щодо майбутнього батька? У деяких чоловіків існує думка, що чоловік повинен цікавитись вагітністю жінки лише формально, спостерігаючи за її перебігом ніби збоку, забезпечуючи при цьому майбутню маму всім необхідним, але не включаючись в процес, вважаючи це жіночою справою. Досить часто чоловіки витрачають місяці, готуючись до відпустки зимою в Карпатах або літом у Криму, і при цьому їм не спадає на думку витратити декілька тижнів на підготовку до самої важливої справи свого життя — перетворитися в гарного батька.

ки, поведінку жінок під час вагітності. Як правило, ставлення чоловіка до жінки в цей період змінюється, вагітність підсилює його кохання до неї, у ньому росте бажання турбуватися про неї, догоджати їй, виконувати всі її бажання — з ніжністю та розумінням. Більшість чоловіків впевнені у тому, що вагітність і пологи — це справа сімейна. Все більше і більше чоловіків бажають бути біля своєї дружини під час пологів. А для цього теж потрібна певна підготовка.

Неможливо переоцінити роль підготовки чоловіка до цього всього. Це важлива задача, яку неможливо вирішити за одне-два заняття в Школі відповідального батьківства, тим більше якщо вони проводяться формально. Але навіть при неформальному підході до цього процесу (так, як це і відбувається в більшості закладів) цього замало. І треба врахувати ще один важливий фактор — чоловічий менталітет. Частіше всього на подібних заняттях можна спостерігати таку картину: жінки задають питання, отримують відповіді, вільно спілкуються з лікарем (або акушеркою)-консультантом (у 90% випадків це жінка), а чоловіки займають «тилові» позиції в залі, сидять мовчки, вагаються, почувають себе ніяково, соромляться жінці-лікаря при жіночій частині аудиторії задати свої «наболілі» запитання. Але вихід із цього становища є.

У восьми регіонах України вже працюють або створюються «Тато-школи». Прикладом для них стали шведські «Тато-групи», які вже близько 20 років працюють в різних містах і містечках Швеції. Це невеликі (до 10 чоловік) групи майбутніх татусів і тренер-партнер, які на своїх заняттях обговорюють питання, що виникають у чоловіків у період до появи нового члена сім'ї. Такі заняття у Швеції відвідують близько 98% чоловіків, які готуються стати батьками, а питання

про те, чи бути присутнім при пологах, загалом вважається риторичним.

Організації занять у наших «Тато-школах» трохи відрізняється від шведської моделі. У нас немає одного тренера-лідера у групі. Кожний цикл занять у кожній групі умовно ділиться на три частини: медична частина, гендерна частина та побутово-правова частина. За кожну з цих частин відповідає свій тренер-експерт, фахівець цього профілю. Якщо це медична частина, де чоловіки отримують відповіді на запитання стосовно стану жінки та дитини, під час, після пологів і де отримуються необхідні знання та навички для бажаних підтримати свою дружину під час пологів, — за неї відповідає лікар-тренер, який має спеціальну фахову підготовку. Якщо це гендерна частина, в якій обговорюються шляхи побудови демократичної сім'ї, методи вирішення конфліктів ненасильницькими способами, ломаються гендерні стереотипи, — за цю частину відповідають тренери-фахівці по гендерним питанням, які (частіше всього) пройшли спеціальний навчальний курс у Швеції або в інших місцях. Якщо це побутово-правова ча-

стина, в якій чоловіки дізнаються про те, як зареєструвати дитину, як отримати матеріальну допомогу, навчаються основам організації правильного побуту, — то за це відповідає юрист-консультант і батьки, які вже мають досвід позитивного батьківства.

Окремо потрібно розповісти про партнерські пологи. Міфи, які існують навколо партнерських пологів (погане репродуктивне здоров'я чоловіка після присутності на партнерських пологах, негативне ставлення медичного персоналу до присутності чоловіка на пологах, некомфортні відчуття дружини при присутності чоловіка на пологах і т. д.), — є тільки міфами. Навпаки, дружини відчують себе набагато впевненіше і отримують реальну допомогу від рідної людини, медичний персонал виконує свою роботу за допомогою зацікавленого помічника, зменшується медикаментозне втручання (офіційна статистика), в решті решт, батько з перших секунд відчуває себе батьком і бачить свою дитину, приймає її, а не стоїть під вікнами пологового будинку і чекає на сигнал про початок «святкування». В Україні почали створюватися умови для повноцінних партнерських пологів. Го-

туються і вже існують спеціальні сімейні палати. Прикладом можуть бути Донецький регіональний центр охорони материнства і дитинства (де 80% всіх пологів є партнерськими) та Вінницький міський пологовий будинок № 2. Ці заклади отримали і підтвердили відзнаки від Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) — «Лікарня, добро-зичлива до дитини».

Наразі існує ідея створення Національної мережі «Тато-шкіл» в Україні, над її втіленням уже працюють українсько-шведський проект «ОЛЕГ» при підтримці Шведського Агентства з питань міжнародної співпраці та розвитку (SIDA) та Представництво Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні. Нас підтримують Міністерство у справах сім'ї і молоді України та Міністерство охорони здоров'я України, місцеві державні адміністрації. «Я»

ВОЛОДИМИР МАРЦЕНЮК
Керівник українсько-шведського проекту «ОЛЕГ», експерт-консультант Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ)

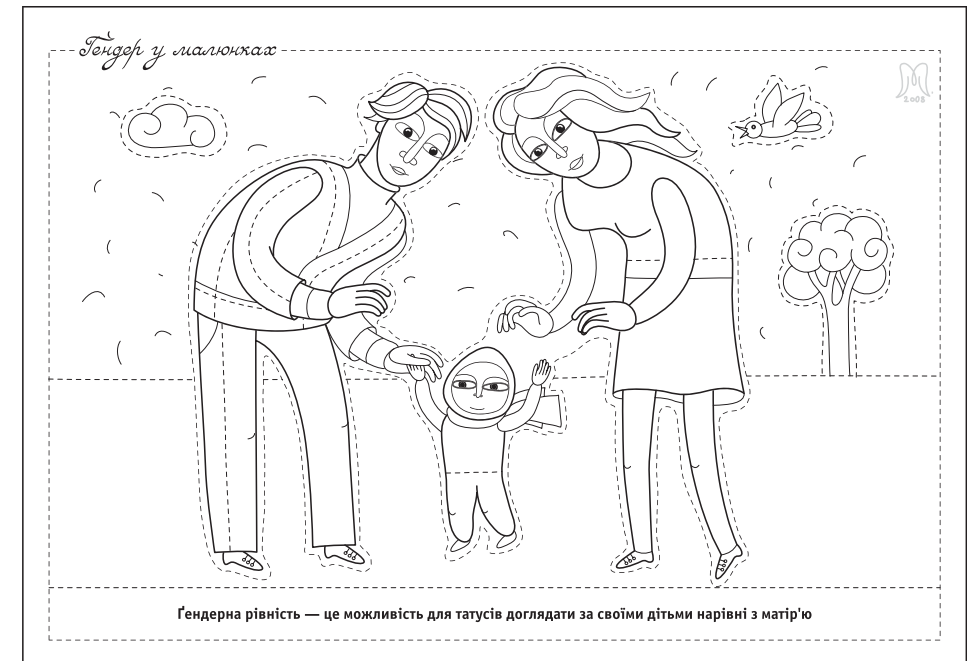
Наскільки успішно молоді сім'ї зможуть опанувати батьківські обов'язки, залежить від їхніх знань та бажання побудувати міцну та здорову сім'ю

ються ним на клітинному рівні і впливають на все наступне життя. Наскільки успішно молоді сім'ї зможуть опанувати батьківські обов'язки, залежить від їхніх знань та бажання побудувати міцну та здорову сім'ю.

Вагітна жінка не живе в ізолюваному просторі. Близькі люди — чоловік, батьки, друзі, знайомі — впливають на її психологічний стан. Вирішальна роль у цьому належить саме чоловікові — майбутньому батькові.

Майбутні мами досить ґрунтовно готуються до появи нового члена родини. Лікарі та акушерки спостерігають за ними з ранніх періодів вагітності, проводяться спеціальні курси та тренінги. Безліч книжок дають корисні поради майбутній мамі.

В наш час стало очевидним, що наші чоловіки бажать більше знати про роль чоловіка під час вагітності, пологів, перших місяців життя дитини. Чоловіки, жінки яких працюють в період вагітності, готові взяти на себе більшу частину домашніх обов'язків, вони турбуються про здоров'я майбутньої матері, хочуть зробити більше, але не знають, як допомогти. Вони гостро потребують підвищення рівня знань з питань розвитку вагітності, пологів, харчування майбутньої дитини. Чоловіки хочуть знати, як проходить вагітність, як розвивається немовля, які зміни відбуваються у свідомості жінки, особливо стосовно них самих. Їм необхідні велике розуміння і терпимість, щоб вірно оцінити всі дії, дум-

Мальчики не плачут?

Иногда меня обвиняют в том, что я защищаю права женщин, но при этом совсем не жалею мужчин. Хотя, казалось бы, чего их жалеть? В политике и во власти их подавляющее большинство, в тюрьме они оторвали себе 95% мест, а в синоде их заседания и вовсе проходят за закрытыми дверями с большой буквой «М». Им не страшны морщинки под глазами, они не могут забеременеть, они редко страдают из-за того, что их партнер не хочет официально оформить отношения. При приеме на работу — если только они не стриптизеры — никому в голову не придет оценить их задницы. Не говоря уже о том, что в их туалет никогда не бывает очереди. Чего, спрашивается, их жалеть-то?

Но в этом-то и вся проблема. Представители иных полов привыкли считать, что у мужчин нет проблем в принципе. Они, мол, не живут, а в масле катаются. Безусловно, доля истины в этом есть — мужчинам в нашей стране позволено гораздо больше, чем женщинам. Но за все, как известно, надо платить. И хотя зачастую мужчины не видят по отношению к себе никакой дискриминации (особенно, когда все их мысли заняты предстоящим чемпионатом мира по футболу), но она все же есть.

Именно у мужчин, этой «господствующей расы», чаще случаются инфаркты. Именно они взрослеют позже и умирают раньше. Именно они должны воевать. И стойко держаться во время кризиса. И не плакать. Господи, они все еще не могут занять места в спасательных шлюпках и выяснить, имеет ли размер значение!

А самое главное: им запрещено жаловаться. Каждому мужчине с рождения забивают в голову стереотип: у тебя ничего не болит, ты не слабак, ты не устаешь, тебе не может быть плохо. Это ли не дискриминация? Человек может быть потенциально сильным или слабым, активным или пассивным независимо от пола. Но наше общество дискриминирует мужчину в тот самый момент, когда делает вид, что он железный рыцарь, у которого отсутствуют слезные железы и никогда не бывает простатита. И мне очень жаль, что средне-

статистический россиянин из всех сил поддерживает этот бессмысленный патриархальный миф, предпочитая быть раздвоенным под его гнетом, чем признав себя обычным человеком, а не высшим существом.

Трудно быть богом

Какому мужчине не нравится, когда на него, повелителя и господина, смотрят снизу вверх восхищенными глазами! Какой мужчина не мечтает, поправляя галстук, невозмутимо произнести: «Джавет мой... Встретишь — не трогай его!..» Какому мужчине не приятно стукнуть по столу кулаком и рявкнуть: «Я сказал!»

Между тем, по словам социолога Майкла Месснера, «за узкие определения маскулинности, обещающие им высокий статус и привилегии, мужчины распыляются поверхностными межличностными отношениями, плохим здоровьем и преждевременной смертью». Доказывать всем и каждому, что ты самый сильный, самый умный и самый главный, — далеко не манна небесная.

Чтобы убедиться в этом, достаточно изучить хит-парад самых типичных причин мужской смертности в России, которая, к слову, самая высокая из всех стран, публикующих статистику.

Первая причина, конечно же, водка. Около пятидесяти тысяч российских мужчин в год умирают от того, что употребляют некачественный алкоголь. Сколько их умирает от того, что употребляют качественный, — никто не считал...

Почему же русский мужик (даже язык не поворачивается сказать — мужчина) пьет? Вопрос старый и почти риторический. Однако ответ лежит на поверхности. Говорят, выпивка помогает снять стресс. Почему тогда, спрашивается, наши женщины не спиваются в массовом порядке? У них что, проблем в жизни меньше? Нет, не меньше. Но если на меня накричит начальник, или я поссорюсь с мужем, или меня выгонят с работы, то я тут же побегу жаловаться коллегам, друзьям, родственникам и прочим психоаналитикам. А мужчина не побежит. Ему нельзя, он сильный. И

если надо мной общество будет причитать: «Ай, бедняжка», то мужчину в такой же сложной ситуации оно будет одергивать: «Чего разномыслил? Чай, не баба».

Поэтому, опасаясь быть похожим на женщину, «настоящий» мужчина бежит со своими проблемами не к близким людям, а в ларек. Ведь выпивка позволит ему хотя бы на время избавиться от ответственности и обязанности быть Железным Феликсом — с пьяного какой спрос? К тому же есть шанс, что тогда его тоже пожалеют. Разрешат поплакать и посетовать на жизнь. Его, масика, уложат в кроватьку и, может быть, даже снимут ботиночки...

Отсюда вывод: сильный пол пьет, потому что на трезвую голову не может позволить себе даже минутку слабости. А от тех вчерашних бессильных слез и ботиночек молодую открепируется: «Не помню, пьяный был».

Вторая причина высокой мужской смертности — необходимость всю жизнь сдавать тест на жесткость. Как и во всех патриархальных отсталых странах, наши общественные стереотипы довольно примитивны: баба должна уметь варить борщ, а мужик должен уметь дать в морду. Отсюда и пляшем. Агрессивная маскулинность активно насаждается в прессе. На телеэкранах идут боевики, прославляющие мужскую силу, решительность и воинские навыки бесконечных «Ментов», «Блокпостов» и «Бригад», причем принципиальных различий между героями практически не делается. На самом высшем уровне звучит чисто конкретное обещание кого-нибудь замочить в сортире. А проправительственный блок «Медведь», возглавляемый двумя генералами и одним борцом, и вовсе выступали на выборах в Думу под скромным лозунгом «Кто в лесу хозяин?»

В общем, страна живет по понятиям: культ физической силы, повальная популярность блатных песен, пренебрежение к ценности человеческой жизни и готовность к применению насилия. И при этом как-то не берется в расчет, что распространение подобных

нравов настоящей «мужской жизни» среди, например, молодежи увеличивает количество смертей подростков и угрожает самим устоям правового цивилизованного общества. Я уже не говорю о том, что сейчас, приехав за границу и сообщив свою национальность, наш турист вынужден поспешно добавлять: «Но я не мафия!»

Неудивительно, что при таком положении вещей российский мужчина с самого юного возраста и всю жизнь вынужден косить под «мачо» и набирать очки на звание Самого Крутого Парня. Он должен доказывать, что не плетется в задних рядах, что у него крепкие кулаки, он умеет постоять за себя, умеет зарабатывать, у него все получается если не в бизнесе, то хотя бы в оргпреступности. И достаточно зайти на любое наше кладбище, чтобы увидеть, как много тех, у кого это действительно получилось, кто заслужил право на прощальную надпись на памятнике: «Вовану от скорбящей братвы».

Третья причина мужской смертности — гусарство. На производстве погибают в десять раз больше мужчин, чем женщин. Лихо подкрутив усы, мужчины камнем валятся с лесов, столбов и крыш («Хороший ты парень, но не орел»). Министр труда и социального развития Александр Починков говорит: «Если мы на производстве заставим мужчин надевать каски и применять прочие средства безопасности, то у нас не будут гибнуть 14–15 тысяч мужиков в год». Инспекторы ГИБДД вторят: мужчины-автомобилисты склонны подвергать себя неоправданному риску. Они во много раз чаще, чем женщины, нарушают правила дорожного движения, чаще превышают скорость, садятся за руль в нетрезвом состоянии и лихачат на дороге. Даже в сексе мужчины абсолютно беспашабы. Ведь не зря защищенные половые контакты у нас презрительно называются «сексом в противогазе». Что, спрашивается, вынуждает мужчин поступать столь бездумно? Наверное, ими движет то же, что заставляет маленьких детей записывать себе в ноздри пуговицы: если тебя предупреждают, что лучше этого не делать, значит, что-то в этом есть.

Причина четвертая: пренебрежение к собственному здоровью. Психика мужчин менее устойчива — мужчин-самоубийц в три раза больше, чем женщин, которые не справились с труднос-

тями этой жизни. Казалось бы, ну сходи ты вовремя к специалисту! Ан нет. Мальчики не плачут.

Далее. Мужчины часто бывают невоздержанны не только в алкоголе, курении и сексе, но и в еде.

А во время мужского климакса, от 40 до 47 лет, у нас идет такая инфарктно-инсультная полоса, какой нет нигде в Европе. Каждый год в России от болезни сердца и сосудов умирают миллион двести тысяч человек, и 80% из них — мужчины. Если в США производится триста тысяч коронарных шунтированных на сердце, то в России — всего пять тысяч. Наши не хотят лечиться! Наверное, опять боясь показаться слабыми — вдруг конкуренты, воспользовавшись их немощью, проберутся в дом и займут место вожака? И в ситуации, когда гормоны начинают ослабевать, когда в первую очередь надо следить за здоровьем, мужчина занимается тем, что доказывает, что он моложе, сильнее и круче собственного сына. Не обращая внимания на стресс и неприятные ощущения в

сти, предполагающим принцип мужского верховенства».

Ой, мамочки...

Но все же с большинством наших мальчиков, с теми самыми мальчишками, которые боялись укулов и плакали, когда разбивали коленки, при достижении половозрелого возраста происходит нечто странное и необъяснимое. Они начинают играть такую роль и действовать так, как будто они забыли, что они люди. Они надевают мантию «сто процентных мужчин» и стараются вести себя таким образом, как, они думают, должны вести себя парни с достойным уровнем тестостерона: грубить, скрывать свои чувства, называть девушек «телками» и выкрикивать на стадионе вегетарианские лозунги: «Долой мясо!»

Психологи говорят, что обычно это происходит с детьми, выросшими при дефиците отцовского внимания. Оно и неудивительно, если учесть, что отцовины уже проинструктивированы обществом, что это не мужское дело — с де-

Каждому мужчине с рождения забивают в голову стереотип: у тебя ничего не болит, ты не слабак, ты не устаешь, тебе не может быть плохо

грудю, он либо бежит к юной любовнице, либо надрывается в бизнесе, либо попросту пьет. А то и все сразу, и побольше.

Правда, в нашей демографии есть удивительный, абсолютно российский феномен — «мужчина с высшим образованием». Этот мужчина живет почти столько же, сколько и женщина. Видимо потому, что меньше подвержен давлению общественных стереотипов, не стесняется признавать возникающие проблемы и не стремится всем и вся доказывать, «кто в лесу хозяин». Как говорится в официальной декларации NOMAS («Национальная организация мужчин против сексизма» -- The National Organization for Men Against Sexism): «Мужчины могут жить более счастливой и полноценной жизнью, бросив вызов старомодным правилам маскулинно-

стишками тетешкаться. Максимум, что такой папаша может сделать для сына, — это пригрозить ремнем, научить давать сдачи и дать наказ: «Не плачь, ты же мальчик!» В итоге предоставленные сами себе мальчики создают свои коалиции, команды, товарищества и, пардон, банды. Они как бы компенсируют свою слабость и несостоятельность в качестве отдельной личности: каким бы слабым я ни был сам по себе, но «мы, мужики», вместе сильны и непобедимы! Замечательно сказал об этом Виктор Ерофеев: «Русский мужчина-конь скачет, скачет, его несет, он сам не понимает, куда он скачет, зачем и сколько времени он скачет. Он просто скачет себе, и все, он в табуне, у него алиби: все скачут, и он тоже скачет».

Но это лишь симуляция образа «крутого парня». В сложных ситуациях ►

этот тщательно выстроенный имидж трещит по швам. И из-за витрины супермена, обожжающего кровь, трупы и власть, выглядывает все тот же испуганный мальчик, тоненьким голоском зовущий... маму. И будьте уверены — его писк не останется без ответа. Мама прилетит, прибежит, вытащит его из любой криминальной группировки, заплатит любые откупные, соберет деньги на кодирование от алкоголя и лечение в клинике Маршака, штурмом возьмет милицейское отделение и воинскую часть. (О, слава тебе, великий и могучий Комитет солдатских матерей, перед которым трепещут даже бравые генералы!)

Женщина, женщина, Родина ты мать. Изначально наша страна в русском языке и народной культуре выступает именно в этом образе. К женщине-матери всегда существовало особое почтение, тогда как отцы и мужья часто выглядят какими-то антисоциальными типами: бесшабашными удалыми, проводящими дни в пьянках, драках и выяснениях, кто дальше плонет. Этакая семейка Василисы Премудрой и Ивана-дурака.

Сердце твоё не камень...

Но кому это, спрашивается, нужно? Мужчины, дорогие, может, хватит доказывать, что вы самые-самые? От этих сексистских стереотипов страдают не только ваши женщины и дети, но и вы сами. Причем неизвестно, кому достается больше, чаще и сильнее. С одной стороны, патриархат улучшил мужское положение, а с другой — испаскудил его жутким образом.

Мачо тоже плачут

Эпоха «старых солдат, не знающих слов любви» прошла. Скатые челюсти уже не в моде. Новый мужчина не стесняется говорить о своих переживаниях, не скрывает своих слез и фразу «Давай поговорим о наших отношениях» производит с не меньшим удовольствием, чем женщина

Мужчины часто говорят: «Учись отстаивать свою позицию, будь смелее, не бойся своего гнева». Но однажды, черт возьми, ты решаешь слегка повысить голос в офисе: «Кто взял

Да, вам можно практически все. Но вы много чего должны. И в первую очередь вы должны постоянно демонстрировать свою физическую и психологическую силу, справляться со своими проблемами самостоятельно, а в сложных ситуациях проявлять чуткость обезболенного новоканном зуба.

Я не спору — традиционная маскулинность включает много положительных качеств, которыми вы вправе гордиться, но она сдерживает те качества, которые ограничивают вас и причиняют вам вред. Вы не можете ни свободно играть, ни быть нежными, ни проявлять слабость, ни ожидать сострадания, потому что общество внушило вам, что это женская prerogative. В итоге вы оказываетесь буквально раздавлены непосильной ношей психологических проблем, страха и сомнений. Вы сгибаетесь под стрессами. Вы наживаете себе язвы и гастриты. Ваш авторитет и роль в воспитании детей, как правило, значительно ниже, чем роль матери...

Позвольте вам помочь. Хватит делать хорошую мину при плохой игре. Давно уже пора признать, что мы равны. Мы одинаково радуемся, одинаково страдаем, нам одинаково бывает плохо и тяжело. И это глупо, когда от одного из нас требуется лишь «восхищение» и «создание уюта», а от другого — «сильное плечо». Союз солдата, не знающего слов любви, и женщины, открывающей душу только маме или подруге, неестествен. Людям нужны отношения, основанные на взаимопонимании, эмоциональной близости, доверии, поддержке и уважении.

мою кружку?!», и тогда каждый мужчина считает своим долгом поинтересоваться, что за муха тебя укусила.

Женщины тоже отличаются довольно странным поведением. «Ты не должен скрывать свои эмоции, — говоришь ты мужчине, беря его за руку и придвигаясь к нему поближе. — Ты можешь принять себя как личность, которая имеет сильные и слабые стороны. Тебе нет необходимости прятать свою боль, депрессию и страх, притворяясь, что ты неуязвим». Но когда через пять минут мужчина начинает рыдать у тебя на плече: «А главный мне и говори-и-ит...», — тебе хочется только одного — бежать подальше от этого хлопика.

Так что хватит самоутверждаться в сомнительных поединках. Прошли времена, когда вы, чтобы доказать факт своей взрослости, должны были сделать две вещи: а) с мечом в руках и в латах на броне убить дракона; б) продемонстрировать умение расстегнуть бюстальтер одной рукой. Сейчас ценится кое-что другое. Женщиной не овладевает победитель в драке, и мордобой не ваша святая обязанность. Ко всему прочему вам больше не надо нести ответственность за все решения — наши очаровательные головки теперь тоже забыты «всякой чепухой».

Трудный случай. Но надо как-то пережить.

Вы можете быть стопроцентными мужчинами и не отбрасывать при этом свою человеческую природу. Вы можете принять себя как личность, которая имеет сильные и слабые стороны. Вам нет необходимости прятать свою боль, депрессию и страх, притворяясь, что вы неуязвимы.

Поверьте, ни одной женщине не нравится иметь дело с суррогатом в штанах и с печатью на лбу «Сила есть — ума не надо». Женщине нравится иметь дело с мужчиной. С человеком, у которого есть разум. И есть сердце. И который может и хочет изменить «социализацию будущего поколения россиян», обрзано говоря — позволить своему сыну плакать. «Я»

НАТАЛЬЯ РАДУЛОВА, журналистка
<http://ogoniok.com/archive/2003/4786/07-38-40/>

Парадокс. Все вокруг твердят, что нельзя подавлять свои эмоции, но как только женщина начинает сердиться, ей тут же объясняют, что это смотритесь крайне непривлекательно и неженственно. И как только мужчина начинает плакать, ему тоже обязательно дают понять, что это выглядит отталкивающе и немужественно.

Безусловно, в некоторых случаях плачущий мужчина выглядит вполне респектабельно. Например, когда держит на руках своего новорожденного ребенка. Или когда, как Дэвид Бекхэм, отводит своего сына в первый класс и пускает слезу прямо на пороге учебного заведения. Но ког-

да он начинает плакать чуть ли не по любому поводу, ты довольно скоро ощущаешь некую брезгливость. Нет, ты, конечно, обнимаешь его, похлопываешь по спине, приговариваешь: «Ну-ну, что ты». Но он не вызывает у тебя умиления, как ребенок, не вызывает должного сочувствия, как подруга, и уж точно не становится сексуально привлекательным как мужчина.

А между тем таких новых мужчин, суперчувствительных и не скрывающих своих эмоций, становится все больше. «Тридцать процентов всех британских мужчин пустили слезу за последний месяц, а это очень большая цифра», — говорит Питер Марш, директор Центра социологических исследований в Лондоне. В опросе приняли участие 2000 человек, и 77% из них считают вполне приемлемым плакать на публике. Теперь двадцатилетние и тридцатилетние мужчины общаются с женщинами более на равных, чем это было еще поколение назад. Причем женщины становятся мужеподобными, а мужчины — более женственными. «Мы пока не можем сравняться с итальянцами и американцами, когда дело доходит до непосредственного проявления эмоций», — комментирует Питер Марш, — но мы стараемся. Стереотип типичной английской сдержанности теперь явно рушится на глазах».

Как уже сообщал «Огонек», опрос, проведенный Институтом Ридца в Милане, специализирующимся в вопросах психотерапии, показал: итальянские мужчины чаще женщин считают свое сердце разбитым, после того как любовными отношениям приходит конец. Французский психолог и психоаналитик Самуэль Лепасте в интервью для Le Nouvel Observateur то же самое говорит о своих соотечественниках: «Мачизм, по крайней мере у нас, вышел из моды. Раньше мужских ориентиров было предостаточно: везде все начальники были мужчинами. Потом появились разводы, произошла феминизация преподавателей... В результате многие мальчики стали расти в женском окружении».

В общем, социологи и психологи в один голос твердят: современный «женственный» мужчина — это продукт феминизма. Женщины получили право зарабатывать и распоряжаться своими деньгами, а мужчины поняли, как приятно бывает иногда поплакать и вволю пооткровеничаться.

Американцы, страстные любители всем на свете давать хлесткие прозвища,

назвали этот новый тип мужчины эмобой. Эмобой (от английского emotional boy — эмоциональный мальчик) не боится быть сентиментальным и ранимым. Если метросексуал (еще один типаж мужчины, обнаруженный на Манхэттене) больше всего заболит о собственной внешности, то эмобой сосредоточен на собственных чувствах и переживаниях. Можно сказать, что эмобой — это мечта любой девушки, так как ему можно с удовольствием излить душу тебе, а потом вы вместе оплачете на брудершафт. Но на самом деле не все так прекрасно. Эмобой нравится далеко не каждой барышне.

Анна Розина, психолог-консультант из Москвы, уверена: женская проблема в том, что мы не привыкли лицезреть мужские слезы. Особенно это касается

Как только мужчина начинает плакать, ему обязательно дают понять, что это выглядит отталкивающе и немужественно

россиянок, выросших в патриархальной стране с жесткими понятиями о «мужественности» и табуировании — даже у совсем маленьких мальчиков — «бабских» эмоций. Женщина задумывается: если мужчина плачет сейчас, то как я могу быть уверена, что он не сломается в близости с женщиной?

И то верно. Одно дело, когда парень рыдает рядом с тобой на диване, смотря сцену из «Искусственного интеллекта» — ту самую, где мама бросает маленького Дэвида одного в лесу. И совсем другое — когда мужчина плачет во время землетрясения, цунами или финансового кризиса. В тот момент, когда женщина и дети особо нуждаются в его поддержке, этот, извиняюсь, эмобой совершенно не скрывает, что расстроен и напуган так же, как и они. Зрелище, пожалуй, постаршее цунами. Поэтому так и хочется завершить эту статью призывом: «Мужчины, дорогие! Плачьте от счастья или от горя, но заклиная вас — не плачьте от страха или слабости. Спасибо».

Но тут мне грозит пальцем доктор психологических наук профессор Анна Леонова, зав. лабораторией психологии труда психфака МГУ: «Мужчины, по-

давливающие свои эмоции, чаще всего расщепляются за это здоровьем. Бессонница, головные боли, гипертония, язва желудка, половое бессилие — вот далеко не полный список спутников психических переживаний. К 35 — 45 годам у них повышается риск серьезных сосудисто-сердечных заболеваний, например, инфаркта миокарда». Неумение мужчин общаться, делиться своей болью раздвигает их изнутри, подталкивает к превращению в домашних тиранов.

Почему же мы, жестокие дамы, применяем к мужчинам двойной стандарт? Может быть, мы старомодны? Ну что ж, тогда пришло время пересмотреть что-то в своих жизненных принципах. Пришло время проявить к лицам мужской «национальности» более высокий уровень толерантности. Они когда-то разре-

шили нам голосовать, а мы — вуаля! — разрешаем им плакать. А себе разрешаем гневаться. Потому что это глупо — быть одинаково несчастными. Эмоции — уникальное средство, дарованное человеку природой для снятия напряжения. Так что давайте прощать друг другу и «плач в жилетку», и разбитые тарелки. Как говорила одна из героинь сериала «Секс в большом городе»: «Если мы действительно хотим, чтобы мужчины разделили с нами надежды, мечты и страхи, то лучше добровольно поделиться с ними одноразовыми носовыми платочками».

- Работа слезных желез способствует скорейшему заживлению кожных тканей, если на них есть порез, рана или ожог.
- Слезы не дают коже под глазами преждевременно стареть.
- Они очищают и увлажняют роговицу глаза.
- Вместе с ними из организма выходят шлаки.
- Уменьшается риск развития гипертонии, язвы желудка и мигрени. «Я»

НАТАЛЬЯ РАДУЛОВА, журналистка
<http://ogoniok.com/archive/2003/4786/07-38-40/>

Чи потрібен «захист» захисникам?

Історично склалося так, що все ж і сьогодні у збройних силах більшості держав із значною перевагою домінують чоловіки. Це пов'язано із стереотипом щодо розподілу ролей чоловіків та жінок у суспільстві. Адже загальноприйнята думка, що завдання чоловіків — захищати країну та охороняти слабших — жінок, дітей, людей похилого віку». Не будемо сперечатися щодо цього, тим більш, що доведено: не кожен чоловік — це обов'язково «гарний» солдат; через зміну характеру сучасних бойових дій, інший рівень розвитку сучасних технологій вага м'язів тепер не відіграє значущу роль. Але давайте спробуємо «жіночим поглядом» подивитися на сучасного вояка-професіонала, людину «зі зброєю». Адже багато уваги в питаннях впровадження гендерної політики в сфері оборони приділяється саме проблемам жінок у війську, а як сьогодні живеться чоловікам із найбільш чоловічою професією — «захисник»?

Результати проведеного громадською організацією «Київський інститут гендерних досліджень» в межах виконання «Програми рівних можливостей» дослідження «Гендер і етнічність. Україна перед європейським вибором» засвідчили, що ключовим поняттям сучасного гендерного ідеалу українського «справжнього чоловіка» є поняття самореалізації. А одним із вимірів чоловічості є чеснот і сьогодні залишається мілітарне спрямування — «захисник». Специфіка саме цієї професійної діяльності передбачає відповідальність, повсякденну дисципліну, підпорядкованість, обмеження особистих прав (певною мірою). Усі ці функції на рівні держави покладено на армію — інститут, який відповідає за безпеку держави та її громадян, а суттю та змістом її існування є ведення бойових дій. І найголовніше, до чого готуються кожен військовий, — при виконанні своїх службових обов'язків у випадку необхідності він може втратити найдорожче — життя.

У не дуже далекі «радянські часи» професійний військовий був мрією багатьох дівчат. До речі, більшою частиною — жінок з вищою освітою: педагогічною чи медичною. Їх не лякали ні дійсно віддалені гарнізони, ні часті зміни місць служ-

би, ні побутові проблеми, які і тоді існували в збройних силах. Просто кожен військовик і його родина були впевнені як у завтрашньому дні, так і у майбутньому: по-перше, в гідному грошовому забезпеченні; по-друге, в належному соціальному захисті; по-третє, в можливості отримання житла та гідного пенсійного забезпечення.

Сьогодні при переході української армії до європейських стандартів, на жаль, доводиться констатувати, що досвід країн, наприклад членів НАТО, не завжди враховується в цій специфічній сфері. Звичайно, є ряд об'єктивних причин, які цьому заважають, адже у спадок від розвалу збройних сил Радянського Союзу Україні залишилася мільонна армія з усіма її проблемами.

На цей час завдяки поетатним заходам Збройні Сили реформовано та зменшено в п'ять разів. При цьому за цими сухими, але вражаючими цифрами — мільйони людських долів, невиконаних планів, мрій. Не побоюся високих слів, але професію військового — «захисника» — вибирають один раз і на все життя. Тому й пропоную замислитися: як же почуватися собі сьогодні професіонали, які перебувають у постійному стресі, не відчувають впевненості у завтрашньому дні, не мають можливості належним чином забезпечити свою родину? Дуже часто у сім'ї військового, зважаючи на специфіку та умови служби, тільки він має можливість працювати та забезпечувати родину. При цьому отримує практично професійний мінімум грошового забезпечення, рівень забезпечення житлом, м'яко кажучи, поганий, а соціальний захист зведено до більш-менш пристойної пенсії за умови проживання у периферійній місцевості.

У той же час досвід розвинутих країн світу свідчить, що забезпечення та захист у всіх сферах повсякденної життєдіяльності військовослужбовця та його родини — це норма, необхідність якої сьогодні навіть не обговорюється. Так, у збройних силах більшості держав при гідному грошовому забезпеченні військовий має можливість знімати відповідне житло за рахунок міністерства оборони, отримує грошову компенсацію на оплату проїзду до місця проживання родини (у випадку окремого про-

живання від сім'ї), належне оздоровлення та ін.

Міністерством оборони Франції здійснюються заходи, які направлені на покращення соціальної допомоги родинам військовослужбовців з дітьми: збільшується кількість місць у дитячих садочках, яслях, які належать міністерству, проводиться виплата часткової грошової компенсації за послуги няні (з розрахунку 3 євро за годину), збільшуються виплати та надаються безвідсоткові кредити для допомоги у продовженні навчання дітей під час зміни місця служби та ін. У збройних силах Королівства Норвегії заохочується та всіляко підтримується відповідальне батьківство, коли батько на рівні з матір'ю перебуває у декретній відпустці по догляду за дитиною або бере лікарняний у випадку хвороби дитини.

Сьогодні питання прав військовослужбовців обговорюються та законодавчо закріплюються у багатьох країнах, а одне із своїх засідань йому присвятила Парламентська Асамблея Ради Європи. Її Рекомендації по правам військовослужбовців № 1742 (2006 р.) тим більш актуальні і для Збройних Сил України: «...люди у військовій формі є такими ж громадянами, як і усе інше населення, і повинні користуватися усіма правами, викладеними у Конвенції з прав людини та у Європейській соціальній хартії. Вони мають право на такий же захист своїх свобод та людської гідності, як і усі інші громадяни, в межах, визначених специфікою виконання військових обов'язків». А до обов'язкових фундаментальних прав, визначених у Рекомендаціях, відносяться: право на життя, власність, сімейне життя, гідне житло та отримання справедливого грошового забезпечення та пенсії після виходу у відставку.

То чи потрібен захиснику «захист» як одна із складових запоруки успішного виконання поставлених перед Збройними Силами завдань у майбутньому? І головне — хто його захистить? **«Я»**

НАТАЛЯ ДУБАЧАК

офіцер відділу гуманітарного розвитку
Департаменту гуманітарної політики
Міністерства оборони України

О пенсии, воинской обязанности и феминизме

Сегодня в пространстве Интернет существует множество всяческих дискуссионных клубов, сообществ и форумов. И это здорово, когда люди, живущие в разных точках земного шара, имеют возможность высказать свое мнение по тому или иному поводу, обсудить те или иные вопросы, совместно поискать решение той или иной задачи. Вашему вниманию представляются материалы дискуссии, которая развернулась в <http://community.livejournal.com/feministki/542311.html> по поводу мужских «гендерных» проблем.

Есть, как минимум, три дежурных «мужских вопроса», которые беспокоят мужчин вообще и в связи с феминизмом в частности:

- Обязательная воинская обязанность для мужчин.
- Передача детей после развода матери «по умолчанию».
- Возраст выхода на пенсию (в России, в Украине) для мужчин на 5 лет позже.

Вот что думают феминистки и феминисты, живущие в разных странах.

«Вместо обязательной воинской повинности для женщин и мужчин (как сейчас в Израиле) я лично за контрактную профессиональную армию для женщин и мужчин (как в Штатах и еще во многих странах мира, включая уже и кое-какие постсоветские)»

«Детям нужны и мама, и папа. Из этого надо исходить. Короче говоря, я против ситуации, когда маме отдают детей именно что «по умолчанию». И против того, чтобы родители использовали детей для наказания друг друга и борьбы друг с другом. Но мои благие пожелания, к сожалению, мало влияют на реальные расклады у других людей»

«Я считаю, что возраст выхода на пенсию должен быть одинаков для мужчин и женщин»

«ППКС и надо прекратить дискриминацию женщин в армии. Сколько может существовать потолок в виде звания прапорщика?»

«Реально неравенство мужчин и женщин в этом отношении надумано. Это я вам говорю как мать, которая судится за ребенка в течение полутора лет. При желании отец имеет возмож-

ность получить опеку над ребенком не меньше, чем мать. Но здесь еще вот какое дело. У нас получается, что ребенок отдают одному родителю, а второй родитель при этом бесправен. Надо ориентироваться не на отдачу ребенка одному из родителей, а на легализацию схемы совместной опеки как основной при решении вопроса об опеке над ребенком. Для того чтобы суд присудил опеку только одному родителю при желании обоих, должны быть очень веские причины»

«Тоже ППКС. Более того — я считаю, что более низкий пенсионный возраст дискриминирует женщин в большей степени, чем мужчин. Потому что на пенсию могут отправить и принудительно, а размер пенсии оставляет желать лучшего. Потому что банки при выдаче кредитов ориентируются на то, чтобы кредит был отдан до наступления пенсионного возраста. Соответственно, мужчине 50 лет дадут кредит на 10 лет, а женщине 50 лет — не дадут. Потому что в 55 лет мужчина сможет устроиться на работу, а женщину перед пенсией никто не возьмет»

«С первыми двумя пунктами полностью согласна. К сожалению, в нашей стране до таких чудес далеко, а вот по третьему пункту все же внесла бы предложение: пусть возраст выхода женщины на пенсию будет меньше, чем у мужчин, но только при условии рождения и/или воспитания ею детей. Например, пенсионный возраст женщины сокращается на 2,5 года за каждого ребенка. Вношу эту поправку, так как все должны прекрасно по-

нимать, что рождение ребенка, беременность и прочие радости материнства сопряжены с колоссальной нагрузкой на здоровье и психику женщины. Мужчины, конечно тоже, но согласитесь, не в такой степени. Раз женщина берет на себя такую дополнительную обязанность, то это как-то должно быть скомпенсировано»

«Ой, трудно с этим согласиться. У женщины предпенсионного возраста дети уже взрослые, и она как раз часто переживает в этот период т.н. «кризис пустого гнезда». Работа отвлекает. Позволяет почувствовать свою состоятельность, социальную востребованность. А тут — пожалте на пенсию. Это становится еще одним тяжелым ударом»

«Выводы делаю, наблюдая за своими старшими коллегами, знакомыми и родственниками. Сейчас вот свекровь выставляет на пенсию. Казалось бы, у нее гипертония, дача, собака, муж-инвалид — ну уходи и радуйся. Тем более что пенсия у нее выходит вполне приличная. Но она упирается руками и ногами. Говорит, не хочу чувствовать себя старухой»

«Может быть, выход — оставить за человеком ВОЗМОЖНОСТЬ уйти на пенсию в 55, но лишить работодателей права ПРИНУДИТЕЛЬНО выпихивать женщину на пенсию хотя бы до 60»

«Обязательной службы не должно быть ни для кого вообще; а уж если кому-то хочется стать по профессии военным, то неважно, женщина это ▶

или мужчина, должны быть равные возможности построения карьеры на этом поприще. Хотя бы теоретически: понятно, что и при прочих равных дочка генерала имеет больше шансов, чем сын учительницы»

«Сложно сказать, вероятно, должны быть, опять-таки, равные возможности изначально, но исходить надо в каждом конкретном случае из интересов конкретного ребенка»

«Разумеется, должен быть одинаковый возраст выхода на пенсию.

Это положение — женщины в 55, мужчины в 60 — мне всегда казалось странным; по моим наблюдениям, женщины в России как раз в пожилом возрасте зачастую даже здоровее мужчин одного с ними возраста, физически и психически»

«Контрактная и только контрактная! Это изумительный бред, когда парень чуть не до тридцати скрывается, — потому что не всем дано пережить армиду, да. Часто заявляют, что, мол, армия делает из мальчика мужчину, но чаще я вижу, как она из молодого здорового мужика делает больного психа, кото-

рый год лечит почки, тратит чуть ли не всю зарплату на зубного, а задача близстоящей женщины (мамы или подруги) — заставить его «отойти» от армейских порядков, что нелегко. У женщин тоже должно быть право служить, согласна. Понятно, что скорее всего морпеха из нее не будет, но ведь и не вся армия — морпехи, верно?»

«Очень зависит от конкретной ситуации, и мне нравится американская практика долго, занудно решать в суде КАЖДЫЙ КОНКРЕТНЫЙ СЛУЧАЙ»

«Вообще не вижу причины женщины уходить на пенсию раньше мужчин. Я подозреваю, что это делается для того, чтобы пораньше сделать из женщины бабушку и освободить матери время для карьеры, без чего можно обойтись, если отгулы по болезни берут оба родителя»

«Обязательная для мужчин и женщин. Любый человек должен уметь защитить себя, своих близких и свою страну»

«Думаю, что по умолчанию детей передавать нельзя. Но все же понимаю,

почему так происходит: в наших странах мужчины редко занимаются детьми»

«Пенсионный возраст должен быть одинаковым. Одинаково работают — одинаково получают — одинаково на пенсию выходят. Тем более что мужчины и так слабее здоровьем»

«Я думаю, что нужна контрактная армия, и без обязательного принудительного забирания. Можно было бы, как вариант, сделать полугодовую службу, обязательную для всех — и для мужчин, и для женщин, — сразу после школы, для приведения в хорошую физическую форму и получения какой-нибудь рабоче-технической специальности. Только в наших условиях это делать пока рано: а) разворуют и б) испоганят»

«По поводу» передачи детей после развода матери «по умолчанию» — их начали отдавать матерям после развода совсем недавно — считай, с начала 20 в., когда дети перестали быть рабочей силой, а стали высокотратным и ненадежным вложением средств»

«Возраст выхода на пенсию (в России) — для мужчин на 5 лет позже. А тут вообще просто — тяжелое наследие советской власти. Женщин на пенсию раньше — меньше выслуга лет, меньше пенсия, и есть кому за детьми следующего поколения смотреть. И обрати внимание — государству это обходится совсем дешево. Сейчас имело бы смысл уравнивать возраст выхода на пенсию»

«Контрактная армия без дедовщины и отсутствие женщин в ней кроме как медсестрами»

«Совместная опека. Да, сложно, но пусть люди больше думают о детях, а не о себе любимых»

«Одинаковый возраст выхода на пенсию. На днях подавала заявление на кредитную карточку — женщинам ее перестают выдавать раньше, чем мужчинам. Вообще раньше сдают в утиль и вывозят на свалку — дискриминация женщин»

«Обязательный призыв или контрактный — это другой вопрос, но мы ж должны иметь в этом плане совершенно равные права и обязанности»

«Насчет детей. В Германии, где я живу, дети тоже чаще всего остаются с матерью. Но не потому что «по умолчанию». Просто и в семье детьми чаще и больше занимается мать. После развода родители должны либо договориться между собой, либо доказывать в суде, кто больше занимался детьми и в каком случае интересы детей будут менее нарушены (потому что они должны остаться с тем родителем, к которому привыкли, не меняя образа жизни и т. д.)

Основа всего — интересы детей. На мой взгляд, это правильно.

Очень активные отцы запросто могут отсудить право жить с детьми.

Опека почти всегда, кроме исключительных случаев, — совместная. Это значит, что под любой бумажкой (в школу, у врача и т. д.) нужны подписи обоих родителей. Родители вынуждены сотрудничать, ходить на беседы, например, к детскому психологу вместе и т. п. На мой взгляд, это правильное и логичное положение дел»

«Пенсионный возраст, конечно, должен быть одинаковым для всех»

Пенсионный возраст в разных странах мира

Информация к размышлению

Австралия: для мужчин — 65 лет; для женщин — 61 год (Правительство Австралии намерено повысить пенсионный возраст до 67 лет для мужчин и 65 лет для женщин);

Болгария: для мужчин — 52 года; для женщин — 47 лет;

Великобритания: для мужчин — 65 лет; для женщин — 60 лет (1940 г. — для английских женщин устанавливается пенсионный возраст — 60 лет);

Германия: для мужчин — 65 лет; для женщин — 65 лет;

Исландия: для мужчин — 67 лет; для женщин — 67 лет;

Италия: для мужчин — 62 года; для женщин — 57 лет;

Казахстан: для мужчин — 63 года, для женщин — 58 лет;

Канада: для мужчин — 65 лет; для женщин — 65 лет;

Норвегия: для мужчин — 67 лет; для женщин — 67 лет;

Россия: для мужчин — 60 лет; для женщин — 55 лет;

США: для мужчин — 65 лет; для женщин — 65 лет;

Украина: для мужчин — 60 лет; для женщин — 55 лет;

Франция: для мужчин — 60 лет; для женщин — 60 лет;

Чили: для мужчин — 65 лет, для женщин — 60 лет;

Швейцария: для мужчин — 65 лет; для женщин 62 лет;

Швеция: для мужчин — 65 лет; для женщин — 65 лет;

Япония: для мужчин — 65 лет; для женщин — 65 лет.

В Чешской Республике пенсионный возраст повысится к 2006 г. до 62 лет для мужчин и 61 года для женщин.

В Венгрии пенсионный возраст к 2009 г. достигнет 62 лет.

В Литве к 2009 г. он возрастет до 62,5 для мужчин и 60 лет для женщин

<http://www.mn.ru/issue.php?2002-42-46>

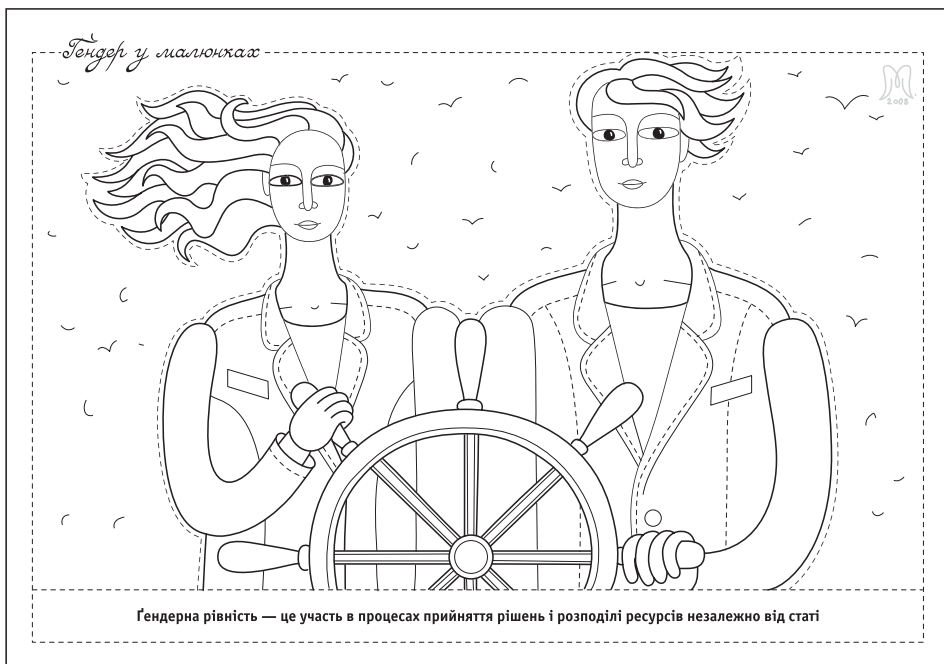
Граждане Швейцарии на общенациональном референдуме отвергли пенсионную реформу, предусматривающую, в частности, повышение с 64 до 65 лет пенсионного возраста для женщин.

Против этого проекта, поддержанного ранее парламентом, в котором доминируют правые и центристские партии, проголосовали более двух третей участников референдума. Предложение о повышении пенсионного возраста для швейцарок мотивировалось нехваткой средств в пенсионных кассах.

(http://www.rosconcert.com/common/arc/story.php?id_c=106&id=116153)

В бывшем Советском Союзе пенсионный возраст для женщин и мужчин разнился на пять лет и составлял соответственно 55 и 60 лет. Однако в большинстве европейских стран пенсионный возраст был, во-первых, выше (62,5-65 лет), а во-вторых, одинаков для всех, независимо от пола. С обретением независимости и началом интеграции в мировое сообщество Азербайджан предпринял ряд шагов, направленных на унификацию своего законодательства с европейским.

Одна из таких шагов стало повышение пенсионного возраста на два года, после чего он составил 57 лет для женщин и 62 года для мужчин. В дальнейшем планировалось довести его до 65 лет, а также уравнивать время выхода на пенсию для мужчин и женщин. Однако за последние несколько лет никаких изменений в действующее положение внесено не было. В большинстве стран Европы, таких как, например, Финляндия, Германия, Франция, Греция, Испания, Швеция и др., пенсионный возраст одинаков для всех, независимо от пола. Хотя, надо признать, имеются и такие, где женщины выходят на пенсию раньше, — Австрия, Бельгия, Хорватия. Однако сейчас по всему миру идет процесс уравнивания этих показателей. Например, в той же Австрии в будущем ожидается унификация мужского и женского пенсионного возраста — правда, эта мера запланирована на достаточно неблизкую перспективу: новая система будет введена там в период с 2024 по 2033 гг. А вот в Бельгии этот процесс уже идет, и завершится он в 2009 г.

Запрошуємо до співпраці

Гендерні перетворення в Україні набирають сили. Цьому процесу сприяють як державна політика, так і різні міжнародні програми, що реалізуються в Україні. Однією з них є Програма рівних можливостей Програм розвитку ООН, за підтримки якої в Україні створено мережу гендерних ресурсних та освітніх центрів. З кожним днем їх стає все більше. Серед них — 3 чоловічих: Херсонський, Вінницький та Луганський центри «Чоловіки проти насильства». Кожна з цих інституцій проводить велику роботу по впровадженню в регіонах гендерної політики, а також по вирішенню різноманітних гендерних проблем, з якими люди стикаються в повсякденному житті. На жаль, на сьогодні ці центри майже не обмінюються накопиченим досвідом і не мають партнерських зв'язків один з одним. Про їх діяльність майже нічого не відомо за межами регіону, а інколи дуже мало і в самому регіоні. Ми прагнемо заповнити цю «інформаційну лакуну». В 2007 р. на сторінках «Я» розповідалось про гендерні проекти громадських організацій. Сьогодні до уваги читачів — інформація про гендерні центри України.

ЦЕНТР ГЕНДЕРНОЇ ОСВІТИ ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Центр гендерної освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка створено 17 квітня 2007 р. Метою діяльності Центру є пропаганда та розповсюдження гендерних знань, підвищення рівня гендерної культури молоді, стимулювання гендерної самоосвіти, а також інтеграція гендерного підходу у навчально-виховний процес.

Центр створено порівняно недавно, але зусиллями небадужих гендерно-чутливих його активістів зроблено та розпочато наступне:

- забезпечується викладання дисципліни "Гендерна педагогіка" студентам спеціальності "Соціальна педагогіка";
- директором Центру Остапчук О. Л. здійснюється написання дисертаційного дослідження "Підготовка майбутніх соціальних педагогів до гендерного виховання учнів підліткового віку" (13.00.04 - теорія та методика професійної освіти);
- із вересня 2007 р. розпочато роботу щодо організації волонтерського заго-ну, діяльність якого спрямована на поширення гендерних знань, розвінчання гендерних стереотипів. Гендерно-освічені студенти-волонтери будуть залучені до організації заходів та акцій з гендерної проблематики;

- при Центрі укомплектовується гендернотематична бібліотека, відеотека з метою забезпечення учасників освітнього процесу інформаційними ресурсами із гендерної проблематики;
- надається консультативна допомога студентам під час написання магістерських, дипломних і курсових проектів, пов'язаних із гендерною проблематикою;
- періодично готуються тематичні виставки соціальної реклами та плакатів;
- у 2008 р. планується видання газети Центру гендерної освіти під назвою "Nota Bene" ("зверніть увагу", "у зоні посиленої уваги"). А поки що статті на гендерну тематику друкуються у газеті Студентської соціальної служби для молоді "Перехрестя";
- поширення гендерних знань шляхом участі у обласних, міських семінарах, конференціях, присвячених проблемам гендерного розвитку;
- наприкінці листопада 2007 р. у межах Всеукраїнської акції "16 днів протидії гендерному насильству" був проведений Житомирський обласний конкурс фоторобіт "Оголошуємо тендер на гендер", що мав на меті висвітлити уявлення молоді про сучасні тенденції та проблеми гендерного розвитку суспільства. Зауважимо, що ідея проведення цього заходу належить Закарпатському обласному центру гендерної освіти, що діє при Ужгородському національному універси-

теті, ми ж адаптували його до наших умов та можливостей. До участі у конкурсі приймалися фотокартки будь-якого розміру, що за тематикою відображали суперечності гендерного розвитку: проблеми гендерної рівності/нерівності, відповідального батьківства, гендерного насильства, гендерного балансу/дисбалансу, паритетності тощо. Категорія учасників - учнівська та студентська молодь Житомирщини. На конкурс було представлено 72 фотороботи, що є свідченням зацікавленості молоді гендерними аспектами суспільного життя. Можливо говорити, що даний захід мав представницький характер, оскільки у ньому взяли участь учні та студенти із 15 районів області. З огляду на позитивний досвід у проведенні та його результативність, планується подальша організація подібних заходів.

- 4-5 березня 2008 р. на теренах Житомирщини вперше було проведено акцію "Стоп сексизм!", одним із організаторів якої став Центр гендерної освіти ЖДУ ім. І.Франка.

Ми прагнемо до співпраці з організаціями, що своєю діяльністю утворюють ідею гендерної інтеграції. Оскільки розуміємо, що "один у полі не воїн" і лише консолідація зусиль може забезпечити досягнення якісного результату.

Координати Центру
корп. 4, ауд. 806,
вул. Велика Бердичівська, 40,
10008, м. Житомир
тел.: 8 (0412) 34-04-18
elengender@mail.ru
Директор Центру
Остапчук Олена
тел. моб.: 8 (097) 442-92-29

ЗАКАРПАТСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР ГЕНДЕРНОЇ ОСВІТИ

Закарпатський центр гендерної освіти розпочав свою роботу у 2003 р. в межах проекту рівних можливостей в Закарпатській області, що реалізовувався за підтримки Програми рівних можливостей Програм розвитку ООН в Україні, Державного комітету України у справах

сім'ї та молоді та Закарпатської обласної державної адміністрації. З грудня 2005 р. Центр діє при Ужгородському національному університеті.

Основною метою діяльності центру є надання інформаційної, науково-практичної допомоги викладачам і студентам вищих навчальних закладів, вчителям та учням загальноосвітніх навчальних закладів з питань впровадження гендерних підходів у навчально-виховний процес. Діяльність Центру спрямована на впровадження гендерної рівності у суспільстві, виховання гендерної свідомості та культури, задоволення та захист соціальних, економічних, політичних, творчих прав та інтересів жінок та чоловіків, створення умов для особистої та соціальної самореалізації.

Центр надає такі види послуг:

- Інформаційні (використання фондів бібліотеки Центру);
- Аналітичні (дослідження, експертиза, опитування, моніторинг тощо);
- Освітні/просвітницькі (розробка методик, написання підручників/посібників, введення курсів, лекторська діяльність, проведення конкурсів, літні школи, проведення інформаційних кампаній та PR-акцій у ЗМІ тощо);
- Тренінгові (семінари, конференції, тренінги, дебати, майстер-класи, круглі столи, дискусії, прес-клуби тощо);
- Консультативні (психологічні консультації, медичні, юридичні/правові, соціальні тощо).

Координати Центру
88000, Україна, Закарпатська обл., м. Ужгород, вул. Університетська 14, к. 232.
тел.: 8 (03122) 64-37-69
8 (050) 914-62-89
факс: 8 (03122) 3-61-36
gender_center@ukr.net

Директор Центру
Колодії Мар'янна
marianna-kolodij@yandex.ru

ЛУГАНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР «ЧОЛОВІКИ ПРОТИ НАСИЛЬСТВА»

Три роки тому на базі Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка було створено обласний центр "Чоловіки проти насильства". Значною мірою його діяльність спрямована на роботу з чоловіками щодо запобігання та профілактики насильства в різних сферах суспільного життя.

Керує роботою Центру Архипов В. І., кандидат політичних наук, полковник міліції, професор Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка.

Центр свою діяльність проводить серед курсантів університету, співробітників міліції, підлітків, які стають або можуть стати потенційними жертвами насильницьких дій в сім'ї, в навчальному закладі, на вулиці і т. д. Зустрічі курсантів та фахівців зі старшокласниками м. Луганська та області стають традиційними. Проводяться семінари, тренінги з дільничними інспекторами міліції, в роботі з якими перш за все наголошувалося на засобах запобігання побутового насильства, необхідності поважного ставлення до жертви таких дій, коректної та легітимної поведінки в конфліктних ситуаціях, що виникають.

При роботі з курсантами університету акцентується увага на засвоєнні основних прав людини, законодавчих актів, що їх закріплюють, та необхідності керуватися цією інформацією в своєму повсякденному житті та майбутній праці.

Старшокласникам роз'яснюємо про їх права та відповідальність в випадках порушення законів. Розказуємо, що таке гендерне насильство, чому воно виникає, які має прояви та як його можна запобігати та не допускати зараз та в майбутньому.

Ми розуміємо, що проблема насильства дуже складна та багатогранна і для того, щоб воно зникло, треба зробити ще дуже-дуже багато.

Керівник
Архипов Валерій
chpn@yandex.ru

ХАРКІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ РЕСУРСНИЙ ЦЕНТР

Обласний гендерний ресурсний центр (ОГРЦ) створено в 2007 р. в рамках Угоди про партнерство обласної державної адміністрації, обласної ради та Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) в Україні з метою реалізації державної гендерної політики в Харківській області та інформаційно-методичної підтримки та координації діяльності інституцій, що працюють в сфері реалізації гендерної політики.

Послуги, що надаються ХОГРЦ:

- інформаційні: користування фондом та довідковим апаратом бібліотеки/фільмотеки з гендерної проблематики;
- консультативні: надання консультацій з гендерної проблематики;

- просвітницькі: проведення лекцій, семінарів, круглих столів та інформаційних кампаній;
- інформаційно-методичні: підтримка проектів та заходів з гендерної проблематики.

Усі послуги, що надає ХОГРЦ, є безкоштовними.

Координати Центру
м. Харків, пр. Леніна, 9-А, бібліотечний корпус, пов. 7-й, к. 703
тел. 8 (057) 758-77-01 (доб. 2-41)
Контакти
Ісаєва Тетяна
8-067-660-48-81
t_isaeva@ukr.net

ХЕРСОНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ГРОМАДСЬКИЙ ЦЕНТР «ЧОЛОВІКИ ПРОТИ НАСИЛЬСТВА»

Переважає більшість молодих чоловіків, як правило, не усвідомлюють, що можуть стати жертвою трудової експлуатації. Для них поняття "торгівля людьми" асоціюється насамперед з експлуатацією дівчат у сексуальній сфері за кордоном, і саме це, на думку фахівців у справі протидії торгівлі людьми, і призводить до нехтування чоловіками елементарними заходами щодо власної безпеки при виїзді за кордон з метою працевлаштування.

Враховуючи, що трафікери, пристосовуючись до попиту на нелегальному ринку праці, фокусують увагу саме на працездатних молодих чоловіках, фахівці Херсонського обласного громадського центру "Чоловіки проти насильства" приділяють особливу увагу інформаційним кампаніям серед чоловіків.

Вони проводять навчальні семінари-тренінги для відібраних фахівців - волонтерів, інформаційні кампанії та індивідуальне консультування. У результаті проведення цих заходів районні державні адміністрації області долучаються до роботи з протидії торгівлі людьми; педагоги, працівники, лікарі, молодіжні лідери, представники громадських організацій, дільничні інспектори міліції, соціальні працівники проходять навчання і надають інформацію особам, ідентифікованим як потерпілі від торгівлі людьми, про можливість отримати реабілітаційні послуги.

Координати Центру
73002 Україна, м. Херсон,
вул. 40 років Жовтня, 108, к.13
тел. (0552) 55 40 30
magainstviolence@mail.ru

Дещо про ідеї та плани на майбутнє

Займаючись фахово гендерно-просвітницькою діяльністю, я (так само, як і мої колеги) дуже часто стикаюсь майже з ворожим ставленням людей до самого слова «гендер». Як і слово «фемінізм», воно визиває агресію, насмішки, незадоволення. В суспільстві панує упередження щодо цих термінів, причина якого криється в існуванні певних стереотипів, для зміни яких потрібен час і багато зусиль багатьох людей, які вже відкрили для себе «гендерний світ» і дивляться на життя через «гендерні окуляри».

Змінам в колективній свідомості сприяють інформування та просвіта і, на мій погляд, ретроспективний погляд на всесвітню історію і зокрема на історію України, яка і сьогодні залишається історією чоловіків. «Жіночі» сторінки історії залишаються невідомими. Забуваємо, не усвідомлюємо, що колись жінки, які назвали себе «феміністками», почали відстоювати в суспільстві гідне положення, почали боротися за рівні економічні, політичні та інші права.

В 2009 р. українському жіночому руху виповнюється 125 років. Його історія є невід'ємною частиною історії України — історії боротьби за українську державність, незалежність та культуру, гендерне рівноправ'я. На превеликий жаль, більшість з нас цього не усвідомлює...

Може, тому і народилася ідея створити в Харкові, мабуть, перший і поки що єдиний в світі гендерний музей — музей історії гендеру — історії соціальних ролей жінок та чоловіків, фемінізму, українського та світового жіночого руху.

Який це буде музей? Чесно скажу: не знаю. Знаю тільки одне: він має бути дуже незвичайним і корисним. Так, щоб після його відвідування одразу ставало зрозуміло, що воно таке той гендер і як відбувається гендерне конструювання, яке кожний з нас відчув на собі — кожний по-своєму. А ще —

хто вони такі — феміністки? І що завдяки саме їм суспільство усвідомило суть поняття гендер і його значущість.

Історію пишемо ми з вами. Все, що відбувається на наших очах, завтра вже стане історією. І може, через дві-три десятиліття ми самі з цікавістю подивимось на приклади сексистської реклами, на фотографії з гендерних конференцій, послухаємо очевидців, які будуть розповідати про те, а як же відбувалися гендерні перетворення в Україні, передивимось старі підшивки журналу «Я», а наші діти та онуки побачать підручники та іграшки, які навчали бути «справжніми жінками та чоловіками» їх батьків.

Отже, запрошую всіх приєднатися до створення першого в світі музею жіночої та гендерної історії.

В експозиції музею планується зібрати матеріали та документи, що ілюструють історію впровадження ідей гендерної рівності в суспільстві, зокрема в українському, джерела про міжнародний та український жіночий рух, фотографії та інформацію про видатних українських жінок, які присвятили своє життя та творчість просвітництву українського жіноцтва, а також свідчення того, що саме дає впровадження ідей гендерного рівноправ'я суспільству (на прикладах розвинутих демократій).

Фотографії, різні матеріали, сувеніри та інші експонати, які зможе продемонструвати широкому загалу, що таке «гендер», прошу надсилати на адресу: 61002 Україна, м. Харків, вул. Митроносицька, 57, кв. 10 Ісавії Тетяні.

ТЕТЯНА ІСАЄВА

редакторка інформаційно-просвітницького видання «Я»
ХЖО «Крона», директорка обласного гендерного ресурсного центру,
авторка ідеї Gender Museum.
http://community.livejournal.com/genderny_museum

